

Rajka Bućin

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

PISARNICA I SUSTAV UREDSKOG POSLOVANJA BANSKOG VIJEĆA (1848.-1850.)

UDK 342.512(497.5)“1848/1850“

Izvorni znanstveni rad

U radu je analiziran razvoj i sustav rada pisarnice Banskoga vijeća, kroz razdoblje 1848.-1850. godine, u kojemu je Bansko vijeće djelovalo kao upravno tijelo i privremena vlada za područje Hrvatske i Slavonije. Bansko je vijeće uvelo značajne novosti u tradiciju i praksu uredskoga poslovanja na ovome području. Poslovanje je uređeno »Osnovom za upravljanje i rukovođenje poslovah i pisamah« Ivana Daubačija, ravnatelja pisarnice, koji je u njezinome oblikovanju primijenio znanja i iskustva stečena radom u ugarskim institucijama do 1848. godine, prilagodivši ih potrebama Vijeća. Nakon njegovog odlaska iz Vijeća, zamijenio ga je Franjo Kukuljević, nastojeći kao i njegov prethodnik, učiniti rad pisarnice čim uspješnijim, a obojici je značajna potpora u provedbi Osnove i funkcioniranju pisarnice bio Mijat Novak, kao neposredni rukovoditelj pisarnice. Sustav je bio usklađen s organizacijskim ustrojem Banskoga vijeća, u pogledu označivanja spisa, njihove obrade, pohrane i pretraživanja. Daubačijev koncept centralizirane kontrole nad spisima u središnjoj pisarnici Banskoga vijeća, ponešto je modificiran zbog nedostatka ljudi i prostora pa sustav stanovite nedosljednosti može zahvaliti upravo tome, iako su ih sudionici sustava nastojali riješiti u hodu.

Ključne riječi: *Bansko vijeće, uredsko poslovanje, »Osnova za upravljanje i rukovođenje poslovah i pisamah«, Ivan Daubači, Franjo Kukuljević, Mijat Novak*

Uvod

Bansko vijeće uspostavljeno je u okolnostima revolucionarne 1848. godine, kao privremena vlada za Hrvatsku i Slavoniju, ujedno i prvo u nizu upravnih tijela s posebnim nadležnostima za navedeno područje, koja su se smjenjivala do sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe i uspostave Zemaljske vlade 1869. godine. Njegovo

djelovanje okončano je 1850. godine uvođenjem apsolutizma i osnutkom Banske vlade. Politički položaj, značaj ovoga tijela i način rada relativno su opsežno opisani u historiografskoj literaturi, no zanimljiv je i onaj aspekt poslovanja koji nazivamo uredskim, kojim se historiografska literatura ne bavi.

Bansko vijeće je u tome vidu poslovanja uvelo model kojime je, posebnom osnovom ili planom, spise nastojalo organizirati prema poslovima koje je obavljalo, u skladu sa svojim administrativnim (organizacijskim) ustrojem. Ono je označivalo spise prema pripadnosti jednome od pet odsjeka uspostavljenih tijekom 1848. godine – unutarnjem (N), prosvjetnom (Pr), pravosudnom (Ps), financijskom (F) ili bojnem (B). Spisi su prema tome bili evidentirani u urudžbenom zapisniku, dodjeljivani su na rješavanje, odlagani i pretraživani.

Novosti koje je uvelo na području uredskoga poslovanja bile su odrazom njevogovog karaktera i političkog položaja tadašnje Hrvatske i Slavonije. Naime, objavivši prekid odnosa s Ugarskom, krajem travnja 1848. godine, ban Jelačić je imenovao jedno pomoćno i savjetodavno tijelo, konferenciju ili vijeće, koje je vremenom sve više popimalo obličje upravnoga tijela. Od svibnja 1848. djelovalo je pod nazivom Bansko vijeće i imalo je, najvjerojatnije, najprije 3 (unutarnji, financijski, prosvjetni), a od srpnja i svih 5 spomenutih odsjeka. Značaj ovoga tijela postao je jasniji nakon zasjedanja Sabora u lipnju 1848., na kojemu je odlučeno da će ubuduće biti stvoreno posebno »državno vijeće«, u funkciji hrvatske vlade.¹ Vijeće je od 7. rujna 1848. godine, kako kaže M. Gross, nakon objave rata Mađarima, *preuzelo zadaće samostalne vlade* koja je trebala *osigurati široku unutrašnju autonomiju i obuhvatiti civilne poslove za Krajinu*.² To je odredilo i novi sustav uredskog poslovanja koji se počeo postupno oblikovati ujesen, u razdoblju od listopada do studenog 1848. godine. Za oblikovanje tog sustava bio je primarno odgovoran I. Daubači, savjetnik unutarnjeg odsjeka, imenovan 15. listopada 1848. ravnateljem pisarnice.³ Kako je ranije službovao u Rijeci, a potom u Beču, kao koncipist u Ugarskoj dvorskoj kancelariji, bio je upoznat s dotadašnjim sustavima uredskoga poslovanja ugarskih institucija, poglavito Ugarske dvorske kancelarije i Ugarskog namjesničkog vijeća, što

¹ Podatci o Vijeću uglavnom se temelje na zbornicima dokumenata i popratnoj literaturi. To su prije svega: (1) *Hrvatski državni sabor* 1848, sv. 1. Zagreb : HDA, 2001. (2) Hrvatski politički pokret 1848-1849. Izabrani dokumenti. *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* (Zagreb). 12(2006). U zbornicima je popisana i šira literatura, od koje posebice ističemo I. Iveljić, O značenju unutrašnjeg odsjeka Banskoga vijeća (1848.-1850). *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (Zagreb). 22(1989), str. 71-94. Iskra Iveljić je izradila i inventar Banskoga vijeća u HDA, koji je također vrijedan izvor podataka.

² Gross, str. 62.

³ Imenovanje je doneseno pod brojem N 450/1848, no spis nije sačuvan. Postoje zabilješke o tome u kazalu i urudžbenom zapisniku. Zabilješka u kazalu Unutarnjeg odsjeka za 1848. kaže: »Daubači Ivan imenuje se ravniteljem zapisnika, odpremništva i pismohrane« (HR HDA 67, katalog br. 20b), dok u urudžbenome zapisniku piše: »G. Ivan Daubači naimenuje se Ravniteljem Zapisništva, Pisarnice i Pismohrane svih pisarnah Věča bankskoga«. Prijedlog je prema istome, podnio M. Lentulaj 5. listopada, a prihvaćen je na vijeću 15. listopada 1848. (HR HDA 67, Urudžbeni zapisnik Unutarnjeg odsjeka, 1-568II/1848, kat. br. 20a, pod br. 450). No u pismu upućenome Unutarnjem odsjeku 5. listopada 1848. Lentulaj o Daubačiju već tada govori kao o ravnatelju (»zapisništva /:Protocolli/, Pisarnice /:Expedy/ i Pismohrane /:Archyvi/ svih pisarnah věča bankskoga«), te kaže da ga »imenuje« na to mjesto (HR HDA 67, N 516/1848).

je svakako imalo utjecaja na oblikovanje novoga sustava u Banskome vijeću.⁴ Ono što je Daubači zamislio nije, međutim, u potpunosti provedeno, zbog poteškoća o kojima će biti više govora kasnije.

Uredsko poslovanje Banskog vijeća u razdoblju od lipnja do studenoga 1848. godine

Prvotno uredsko poslovanje Banskoga vijeća, od ljeta do jeseni 1848., bilo je određeno praksom koju su do tada dosegule županije, kao lokalne institucije, odnosno znanjem i iskustvom postojećeg činovništva.⁵ Najviše ugarsko-hrvatske institucije bile su udaljene, njihova sjedišta bila su u Budimpešti i Beču pa je stoga i njihov način rada bio slabo poznat domaćem činovništvu. Raniji pokušaji reformiranja uredskog poslovanja, provedeni u vrijeme Josipa II, 1785.-1790., poglavito uvođenje urudžbenih zapisnika u poslovanje županija, u vrijeme kad su uspostavljena okružja, bili su kratkotrajni te su njegovom smrću i ukidanjem okružja pali u zaborav.⁶

Praksa koja se mogla susresti u županijskom poslovanju do 1848. (a i kasnije, do 1849.) godine bila je orijentirana na sastavljanje repertorija (kazala), u kojima su spisi popisani abecedno, prema ključnoj riječi, koja je bila istaknuta na prvome mjestu sažetka sadržaja predmeta. Tek iza toga bio je upisan broj pripadajućeg fascikla (*in fasciculo*), redni broja spisa (*sub numero*), te na kraju, ukoliko se radilo o spisima razmatranima na skupštini, uputnica na datum sjednice (*sub dato protocolli*), na kojoj je predmet razmatran, i broj članka (*articulus protocolli*) pod kojim je to zabilježeno u sjedničkome zapisniku.⁷

⁴ Daubači je od 1842. do 1846. godine službovao u Rijeci, gdje je, temeljem carsko-kraljevske naredbe br. 12849/769/1842, bio imenovan praktikantom u Riječkome guberniju, da bi sličnom naredbom (br. P. 13083/1063) od 5. kolovoza 1846., bio premješten u Ugarsku dvorsku kancelariju u Beču, za koncipista: »Joanni Daubachy de Dolje ...jurato fori utriusque caesarum avvocato et ad Gubernium regium Fluminense honorarii concipistae, benigne intimandum (...) in honorarium concipistam ad Cancellariam hanc regiam, Hungarico-Aulicam ea lege benigne denominare dignatam esse (...)« (HR HDA 707. Obitelj Daubachy).

⁵ O brojnosti, statusu te stručnosti domaćeg činovništva u to doba (ne samo 1848. nego općenito oko sredine 19. st.) može se konzultirati Gross, str. 63, 73-78, te Iveljić, str. 76-77.

⁶ Reforme, s uvođenjem urudžbenog zapisnika i ustrojavanjem odnosno razgraničenjem poslova između prijemnog ureda, ekspedita i registrature, a kasnije i s uvođenjem predmetnih registraturnih planova i odgovarajućih kazala, provedene su temeljem teorijskih postavki J. Sonnenfelsa (*Über den Geschäftsstil: Die ersten Grundlinien für angehende österreichische Kanzleibeamten*, Wien 1785). Provedene su najprije 1786. u Galiciji, a 1786/1787. uvođene su u zemaljskim i okružnim uredima. Središnje (austrijske) ustanove, prihvaćale su promjene postupno, sve do sredine 19. st. (Vidi: Žontar, str. 34-37, temeljem spoznaja austrijskog arhivista W. Goldingera, *Organisationsformen der Schriftgutes*. Nr. 8. Marburg : Institut für Archivwissenschaft, 1971). U poslovanju naših županija urudžbeni zapisnik se koristio u razdoblju 1787.-1790., a potom se ponovno pojavljuju isključivo elenhi i repertoriji. Usporedi: HR HDA 28. Križevačka županija, Gestions-Protokol des Kreutzer Komitat, 1788; HR HDA 29. Požeška županija, Gestions Protokoll, 1787-1790; HR HDA 31. Srijemska županija, Gestionsprothocoll 1787-1790; HR HDA 32. Varaždinska županija, Gestions Prothocoll, 1788-1789; HR HDA 34. Zagrebačka županija, Geschäften Protocoll des Agr. Comitats, 1787-1789. (podatci su dostupni preko ARHiNET-a: <http://arhinet.arhiv.hr/>)

⁷ Npr. Repertorij skupštinskih spisa Zagrebačke županije iz 1847. godine: Repertorium (registrum) actorum congregationalium Comitatus Zagrabienensis, 1847. (HR HDA 34, Zagrebačka županija, 13. st.-

Zbog toga je i način evidentiranja i organizacije spisa kod Banskoga vijeća bio, u početku, posve jednostavan i u pojedinostima čak elementaran. Za razdoblje od 22. lipnja, odnosno od početka srpnja pa do 19. studenoga 1848. sačuvani su samo urudžbeni zapisnici Unutarnjeg i Bojnog odsjeka, koji su vođeni na sličnim, gotovo identičnim tiskanim obrascima,⁸ ali s očitim pokazateljima da činovnicima, koji su vodili te knjige, pojam urudžbenog zapisnika nije bio blizak. U oba su odsjeka spisi, u načelu, registrirani prema slijedu tekućih brojeva.

Dan pisma.	Broj daljnog protokola.	Dan onoga, od koga pismo dolazi.	Ime onoga, od koga pismo dolazi.	Zadržaj pisma.	Odluka vijeća i dan expedicije.	Tekući broj vijeća.	Opazke.
22. lipnja	1848. 17. 29. lipnja			<i>Uputa na Banskog vijeća... (handwritten text)</i>	<i>No. 114</i>	114	
21. lipnja		1. kolovoza	<i>Preporučio je: M. H. V. (handwritten)</i>	<i>Trinaest... (handwritten text)</i>	<i>Preporučio je... (handwritten text)</i>	115	LEBACENO
21. lipnja	1848. 17. 29. kolovoza		<i>Preporučio je: (handwritten)</i>	<i>Uputa na Banskog vijeća... (handwritten text)</i>	<i>Uputa na Banskog vijeća... (handwritten text)</i>	116	

Urudžbeni zapisnik Unutarnjeg odsjeka, iz razdoblja od 22. lipnja do 19. studenog 1848. godine. HR HDA 67, katalog br. 20a, br. 1-568 II/1848.

U urudžbenome zapisniku Unutarnjeg odsjeka spisi su evidentirani od 22. lipnja do 19. studenoga 1848. Tekući brojevi nisu bili istaknuti na prvome mjestu, već

1850., katalog br. 207/92). U razdoblju od 1757. do 1793. vođeni su elenhi skupštinskih spisa (popisi spisa), a od 1768. do 1849. repertoriji (kazala). Nakon razdoblja preklapanja, koje se može pratiti do 1793. godine, slijedi razdoblje od 1794. do 1849. kad se od elenha, vjerojatno, kao nepotrebnih odustalo. Usporedi: HDA, Inventar kataloga Državnog arhiva u Zagrebu (dostupan u čitaonici HDA), Zagrebačka županija, str. 18-20. i HR HDA 34. Zagrebačka županija, popis knjiga u ARHiNET-u. Slično vrijedi i za ostale županije.

⁸ Razlika je u nazivu dviju rubrika u tome što se u urudžbenome zapisniku Unutarnjeg odsjeka one zovu: (f) odluka vijeća i dan expedicije, (g) tekući broj vijeća, a kod Bojnog odsjeka: (f) dan izvješća i dan expedicije, te (g) tekući broj izvješća. Ostale rubrike su: (a) dan pisma; (b) broj službeni (dolazni); (c) dan predloženja; (d) ime onoga od koga pismo dolazi; (e) zadržaj pisma; (f) i (g) su spomenute dvije rubrike; (h) opaske.

u pretposljednjoj rubrici, dok su s lijeve strane, u početne rubrike zapisnika, uneseni datumi pridošlih »pisama« i njihovi službeni brojevi.⁹ Upisi su u taj urudžbeni zapisnik uneseni različitim rukopisima, po svemu sudeći, stoga što su spise rješavali i upisivali različiti činovnici. Zamjetno je opsežno i detaljno opisivanje sadržaja, kao odlika starijih formi urudžbenih zapisnika.¹⁰

Urudžbeni zapisnik Bojnog odsjeka vođen je tek od početka srpnja, kad je Odsjek vjerojatno i uspostavljen.¹¹ Sadržajni opis u njemu je puno kraći, a rukopis je ujednačen, kao da ga je vodila jedna osoba, no u početnome razdoblju u njemu je problematično numeriranje spisa, zbog nepreglednosti i nejasnoće sustava. Nakon datuma dolaznih spisa (u rubrici: »dan pisma«), u sljedećoj su rubrici (»broj službeni«) upisivani, kao i kod Unutarnjeg odsjeka, njihovi brojevi. Odmah ispod broja koji je dodijelio pošiljatelj, u istoj su se rubrici upisivali i tekući broj spisa, prema redu dolaska u Bojni odsjek. Taj donji broj označavali su kraticom »dbr« (kao »dolazni broj«, npr. dbr. 11). Ako je spis bio primljen na znanje te nije uslijedio odgovor, dolazni broj su prepisali u pretposljednju rubriku (»tekući broj izvjestja«: u ovome primjeru 11). Ako je spis polazio iz ureda, u dolaznoj rubrici nije pisalo ništa, ali zato je u pretposljednjoj rubrici (»tekući broj izvjestja«) bio zabilježen izlazni broj spisa Bojnog odsjeka, kao »nbr« (tj »naš broj«, npr. nbr. 11), koji je, međutim, bio broj koji je pripadao drugome nizu, nevezano s dolaznim brojem. U početku nisu spise upisivali redovito, pa se iza dbr. 5 pojavljuje dbr. 43, pa 20, 29 i 30, a onda opet 6 i sl. Na kraju, zbog nepreglednosti ovog sustava i nemogućnosti povezivanja ulaznih i izlaznih spisa u jedinstveno numeriran niz predmeta, priklonili su se sustavu koji je primijenjen u urudžbenom zapisniku Unutarnjeg odsjeka.

U zaključku ovoga može se reći da su nedovoljno poznavanje modernijih formi uredskoga poslovanja i postojeća praksa, orijentirana prije svega na vođenje sjedničkih protokola te repertorija, kao evidencija namijenjenih pretraživanju u pismohrani, očito utjecali ne samo na poredak rubrika, već i na nespretnosti u načinu upisivanja spisa i sadržajno preopširan opis u prvotnoj formi urudžbiranja u Banskome vijeću. No opširnije opisivanje sadržaja pokazalo se ipak korisnim, budući da je u vrijeme Namjesničkog vijeća (1861.-1869.) provedeno temeljito izlučivanje spisa Banskoga vijeća,¹² a ovakvi zapisi su svojevrsni »skraćeni spisi«, koji češće puta mogu poslužiti kao obavijesno vjerodostojan nadomjestak za uništene spise.

⁹ HR HDA 67. Urudžbeni zapisnik Unutarnjeg odsjeka, br. 1-568II/1848., katalog br. 20a.

¹⁰ Usporedi urudžbene zapisnike spomenute u bilj. br. 6, za razdoblje 1787.-1790., ali također iz nešto kasnijeg razdoblja, sjednički zapisnik Upravnog odbora Zagrebačke županije iz 1850. godine (§1-2230/1850), koji je po obliku nešto između sjedničkog i urudžbenog zapisnika, zbog specifičnih prilika u kojima se zatekla Županija početkom 1850. Tada su povećane ovlasti požupana, koji je predsjedao Upravnim odborom, što je izvorno naznačeno u naslovu zapisnika: *Diela Upravljajućeg Podžupana slavne županije zagrebačke dne 8te veljače 1850. predsedateljno riešena u Zagrebu*, a odrazilo se i u formi zapisivanja raspravljenih predmeta, koji su u knjizi upisani kontinuirano, kao u urudžbenom zapisniku, bez obzira što su rješavani na sjednicama. Vidi: HR HDA 103. Zagrebačka županija (1850-1924), *Diela Upravljajućeg Podžupana slavne županije zagrebačke dne 8te veljače 1850. predsedateljno riešena u Zagrebu*.

¹¹ HR HDA 67. Urudžbeni zapisnik Bojnog odsjeka, br. 1-368/1848, 1-539/1849. god., katalog br. 21a.

¹² Vidi HR HDA 67, Popis škartiranih spisa iz 1865. godine, katalog br. 19k.

Dan pisma.	Broj datuma.	Dan protokola.	Ime onoga, od koga pismo dolazi.	Zadržaj pisma.	Dan izvještja i dan expedicije.	Tekst broj tablica.	Opazke.
1. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
2. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
3. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
4. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
5. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
6. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
7. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
8. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
9. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
10. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
11. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
12. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
13. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
14. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
15. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
16. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
17. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
18. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
19. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
20. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
21. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
22. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
23. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
24. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
25. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
26. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
27. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
28. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
29. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848
30. svopisa	1848	1848	1848	1848	1848	1848	1848

Urudžbeni zapisnik Bojnog odsjeka za 1848/1849. godinu. HR HDA 67, katalog br. 21a, br. 1-368/1848, 1-539/1849.

»Osnova za upravljanje i rukovodjenje poslovah i pisamah« Ivana Daubačija

Nakon Jelačićevog odlaska u rat, s jeseni 1848., nakon što je Vijeće već neko vrijeme suočeno s problemima i neujednačenošću u uredskome poslovanju, ali vjerojatno i zbog potrebe da se u odsutnosti bana stvari bolje organiziraju, banski namjesnik Mirko Lentulaj imenovao je nadležnim, za unapređenje i sustavnije oblikovanje uredskoga poslovanja, savjetnika Unutarnjeg odsjeka Ivana Daubačija, u međuvremenu (još u proljeće) pristiglog iz Beča, gdje je dotad službovao u Ugarskoj dvorskoj kancelariji.¹³ Ne treba smetnuti s uma da je to vrijeme burnih zbivanja, kad

¹³ Ugarska dvorska kancelarija, od osnutka 1690. do ukidanja 1848. god. imala je ulogu posrednika između kralja i ugarskih ustanova. Posredovala je u poslovima upravno-političkim i gospodarskim, dok su komorske i vojne stvari bile izvan njezinoga doseg, a imala je i ulogu vjerodostojnoga mjesta (s pravom izdavanja pravnih spisa) te je obavljala poslove u vezi s izdavanjem privilegija, časti i službi. Vidi: Beuc, str. 27-29.

Za I. Daubačija A. Szabo u *Hrvatskom biografskom leksikonu* piše da je bio »administrativni činovnik u ugarskom ministarstvu u Budimpešti (!, op. R.B.) do 1848., kada se odrekao službe i vratio u Hrvatsku«. Tekst dalje kaže: »Postao je suradnikom bana Jelačića koji ga je imenuje savjetnikom Privremenoga banskog vijeća u Odsjeku za unutarnje poslove«. Vidi: Szabo, A. *Daubachy, Ivan*. HBL, sv. 3, str. 226.

je umjesto Ugarskog namjesničkog vijeća, do tada najvišega upravnog tijela na području Ugarske, uspostavljena neovisna ugarska vlada, tzv. »ministerij«, na čelu s ministrom predsjednikom Batthyányjem,¹⁴ pa je u takvim okolnostima i Daubači 8. travnja 1848. zatražio 6-tjedni odmor (*radi obiteljskih razloga*), te potom stigao u Zagreb.¹⁵ Ubrzo je postao članom Banskoga vijeća, u koje ga je pozvao Jelačić, radi obavljanja unutarnjih poslova *u kući državnoj*, najprije pismom od 20. svibnja 1848., a potom još jedanput 13. srpnja, upućujući mu gotovo identične riječi kao u svibnju. Ovaj drugi poziv vjerojatno je povezan sa čvršćim konstituiranjem Vijeća kao upravnoga tijela, nakon zasjedanja Sabora održanog u lipnju.¹⁶ Lentulaj ga je u jesen, kad je Daubači već bio na mjestu savjetnika Unutarnjeg odsjeka, imenovao odgovornim za izradu *reda za rukovodjenje pisama*.¹⁷

Očekivalo se da taj red bude uveden u poslovanje Vijeća u najkraćem vremenu. Lentulaj je, u svojem pismu poslanome Unutarnjem odsjeku 5. listopada 1848., tražio od Daubačija da omogući abecedno i sistematsko evidentiranje spisa prema pripadnosti odsjecima. On naime kaže da želi *takov red čim skorije utemeljiti, da se alfabetični i kronološki izpis /:Elenchus:/ istih pisamah točno sastavi, otkuda se zajedno viditi bude moglo pod kojim brojem dotičnog odsjeka se svaki komad nalazi*.¹⁸ Sukladno tim naputcima nastala je *Osnova upravljanja i rukovodjenja poslovah i pisamah* koju je Daubači sastavio 29. listopada, a prihvaćena je na sjednici od 6. studenoga 1848. godine.¹⁹ Međutim do njezine provedbe došlo je tek 19. studenoga, nakon pripremnog razdoblja u kojemu je trebalo osigurati potreban prostor i osoblje te prilagoditi tekst Osnove traženim izmjenama.²⁰

Prema prijedlogu Daubačija bilo je predviđeno izdvojeno rješavanje *važnijih poslova*, kao i onih koji su se odnosili na više područja (*više granah*) iz nadležnosti Banskoga vijeća. Te su stvari trebale biti rješavane na tzv. *velikome vijeću*.²¹ Posebni zapisnici velikog vijeća nisu vođeni, ali su se u redovnim predmetima odsjeka, o kojima se trebalo očitovati vijeće, nalazile bilješke o njegovim odlukama.²² Banski namjesnik mogao je, prema vlastitom nahođenju, preinačiti odluke velikoga vijeća, ukoliko s njima nije bio zadovoljan, dok je redovne stvari iz nadležnosti odsjeka rješavao načelnik sam ili u dogovoru sa savjetnicima odsjeka (*na vieću odsieka*).

¹⁴ Beuc, str. 134-135.

¹⁵ Usp. dokumente iz fonda HR HDA 707. Obitelj Daubachy (1 kutija). Dokumenti su odloženi kronološkim redom.

¹⁶ Izvornik Jelačićevog pisma od 20. svibnja 1848. te izvornik i prijepis pisma br. 248, od 13. srpnja 1848. godine u fondu obitelji Daubači. U prijepisu ga Jelačić već oslovljava vijećnikom Odsjeka za unutarnje poslove (HR HDA 707. Obitelj Daubachy).

¹⁷ HR HDA 67, N 516/1848.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Na uvid nadređenima predao ju je 5. studenoga (isto).

²⁰ Na kraju ovoga rada donesen je cjelovit tekst Daubačijeve osnove, sastavljen nakon usvajanja primjedaba od 6. studenoga te prepisan po M. Novaku, pred početak rada pisarnice. Dva teksta se razlikuju u detaljima, ne samo sadržajno, već i jezično (gramatički i pravopisno/ortografski). Potonji tekst se nalazi pod brojem N 561/1848.

²¹ Kako ga sami nazivaju, npr. u spisima br. N 516/1848 ili N 1036/216/1849.

²² Upravo se u tim bilješkama spominje kao »veliko vječ«.

Daubačijev prijedlog predvidio je također da banski namjesnik bude nadležan za otvaranje pošte pristigle na Bansko vijeće, budući da je propisao da on spise vrati na urudžbiranje ili da ih, prema procjeni, zadrži za sebe. No očito se pokazalo pretjeranim očekivati od bankskoga namjesnika da se, pokraj svega, bavi i time. Iz dvaju kasnijih pisama, odnosno izvješća Franje Kukuljevića, Daubačijevog nasljednika, koja je on sastavio pred dolazak na mjesto ravnatelja pisarnice 1849. godine te pred odlazak iz Vijeća, u proljeće 1850. godine, jasno je da je to bila obveza voditelja, a potom i samoga ravnatelja pisarnice.²³ Ravnatelj pisarnice bio je uz to prema vlastitim riječima, zadužen i za izradu »tajnih presidialnih predmeta«.²⁴ Usporedbom spisa Banskoga vijeća i bankskih spisa, pohranjenih u posebnome fondu u HDA, posve je jasno da banski namjesnik nije imao vlastiti urudžbeni zapisnik, već se s banom uglavnom dopisivao pod »firmom« pojedinih odsjeka, ovisno o temi koja je bila predmetom tog dopisivanja. On je naime za sve važnije odluke konzultirao bana i njegove naloge posredovao podređenim oblastima preko spisa odsjeka. Po svemu sudeći Kukuljevićeva primjedba o tajnim prezidijalnim predmetima, koje je on vodio kao ravnatelj pisarnice Banskoga vijeća, odnosi se na jedan dio namjesnikove korespondencije s banom, i to onaj koji zbog povjerljivosti nije mogao biti uveden u javni urudžbeni zapisnik Namjesničkog vijeća (tj. zajednički urudžbeni zapisnik odsjeka Banskoga vijeća) pa je vođen kao privatna korespondencija. Pravi prezidijalni spisi pripadali su nadležnosti bana pa time postaje jasnije zašto je povjerljiviju korespondenciju namjesnik slao kao privatnu, tj. zašto nije bila urudžbirana.²⁵

²³ Usporedi: HR HDA 67. N 1036/216/1849 i N 4341/681/1850.

²⁴ N 1036/216/1849.

²⁵ Jelačić je bio odsutan, tj. nalazio se u Beču 1849. i 1850. godine, pa je do kraja djelovanja Banskoga vijeća na njegovome čelu u Zagrebu bio Mirko Lentulaj (usporedi: Stančić, N. Jelačić, Josip. HBL, sv. 6, str. 399. Stančić navodi opsežan popis literature o Jelačiću, str. 401). Lentulaj je bio umirovljen 1850. godine, do čega je došlo zbog njegovog protivljenja apsolutizmu (Lentulaj, Mirko. *Hrvatska enciklopedija*, sv. 6, str. 507-508).

Prezidijalni spisi nalaze se u fondu bana (tzv. »banska pisma«), što je poseban fond u HDA (HR HDA 66. Ban Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, 1848-1856). Sačuvano je čak i kazalo s izvornim nazivom: *Register banksko-prezidialnih predmeta od godinah 1848/9. do 1850/51.*

Fond bana u HDA (HR HDA 66), pored spisa koje šalje Jelačić, velikim dijelom obuhvaća dopise kojima se iz Zagreba banu, tijekom njegovog boravka u Budimpešti i Beču, obraćao M. Lentulaj, a slao ih je pod tekućim brojem odsjeka: npr. Ps 3955/373/1848, zaprimljenim pod br. 10/1848 ili N 245/55/1849 zaprimljenim pod br. 20/1849 itd., ovisno o tematici koja je bila povodom njegovoga obraćanja banu. Kad se radilo o osjetljivijim stvarima obraćao mu se privatnim pismima. Tako se, primjerice, Lentulajevo pismo od 10. siječnja 1849., zaprimljeno pod br. 19/1849, odnosi, među ostalim, i na zadaću predviđenu za I. Kukuljevića u vezi povrata hrvatskih spisa iz Budimpešte, što je svakako bila povjerljiva akcija (usporedi: Hauptman F., Jugoslavensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati, str. 37-38. i d.). To pismo je napisano prije dolaska Franje Kukuljevića na mjesto ravnatelja pisarnice, u potpunosti rukopisom M. Lentulaja, ali je vjerojatno kasnije ovu vrstu korespondencije sastavljao, ili barem njome rukovodio, F. Kukuljević. Iz 1849. godine sačuvan je u HDA manji broj takvih pisama u fondu bana, primjerice, od lipnja do kraja godine samo dva. Pismo pod br. 435 od 23. srpnja 1849., poslano je u vezi jednog incidentnog događaja, tj. tučnjave između skupine graničara i nekih »Hesa« (vjerojatno Nijemaca s područja Hessena) u Zagrebu, u kojoj je bilo i ranjenih, a pod br. 762/1849 od 26. listopada 1849. godine, nalazi se pismo poslano zbog spora Pavla Bubanovića i križevačkog gradskog poglavarstva, u vezi s njegovim položajem, odnosno namještenjem u gradskoj upravi.

Za registraciju, obradu, pretraživanje te odlaganje odsječnih spisa Banskoga vijeća nastao je svojevrsan plan, u čijem je oblikovanju važnu ulogu imalo poznavanje poslova ustanove, što će u nastupajućem razdoblju biti sve izraženije i razvijnije.²⁶ Ovakav pristup imao je prvenstveno za cilj to da se poslovanje odvija kvalitetnije i da ga u svakome segmentu prate odgovarajući dokumenti. O tome govore spisi Banskoga vijeća, poglavito tekst prijedloga Osnove od 29. listopada 1848. godine, koji već u naslovu kaže da se *predlaže osnova radi rukovodjenja pisamah i točnieg upravljanja poslovah kod banskog vjeća*, a to potvrđuju i sastavni dijelovi prijedloga, koji u nastavku sadrže sažet opis poslova pojedinih odsjeka.²⁷

Svi spisi bana, ne samo izlazni, nego i oni koji su stigli banu, bili su označeni tekućim brojem i godinom. Tijekom 1848/1849. to je za ulazne spise bila oznaka: N(=numerus) broj/godina (npr. N 30/1849), a 1849/1850. oznaka: pr.(esentatum) ili praes.(entatum), datum i broj: npr.: pr. 31/12 1849. 947., a za izlazne samo broj/godina npr. 509/1849. Banova je kancelarija na ovako uređen način funkcionirala od studenog 1848. godine, što se podudara s Daubačijevim uređenjem poslovanja kancelarije Banskoga vijeća. U ranijem razdoblju njegovog je kancelarija poslovala s više improvizacija, a spisi su sačuvani za razdoblje od travnja do lipnja 1848. te su bili podvrgnuti višestrukim prenumeracijama, zbog naknadnog ulaganja ili izdvajanja pojedinih komada (br. 1-160/1848). Spisi koji su vođeni od studenog iznova su numerirani te teku kao jedinstven niz do kraja 1849. godine (1-16/1848, 17-160/1849).

Banskih spisa ima nešto i u NSK, u Zbirci rukopisa te u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (AHAZU), u osobnome fondu Josipa Jelačića (HR AHAZU 28). Zbirka rukopisa iz NSK sadrži 4 dokumenta bana Jelačića (R 5531, R 6705, R 6091, R 6773), od kojih jedan, tj. dopis gradu i kotaru Riječkom, sastavljen 22. svibnja 1848. (R 5531) pripada razdoblju Banskog vijeća, a ostali su nastali 1850-1852. godine. U osobnome fondu bana Ječaćića u AHAZU nalazi se znatan broj dokumenata vezanih uz službene situacije. Ima ih u različitim serijama, ali većina nije urudžbirana, odnosno, kad se radi o razdoblju 1848-1850., nije vođena kroz banski (prezidijalni) urudžbeni zapisnik. Znatan dio korespondencije iz tog razdoblja ban je vodio s vojnim oblastima i raznim vojnim zapovjednicima, carskim dvorom i sl. Sačuvana je i korespondencija s banskim namjesnikom M. Lentulajem iz 1848. godine (HR AHAZU 28. Serija ILC, r. br. 1-71), koja također nema urudžbenih oznaka. Kao objašnjenje moguće je da se mjestimično radi o konceptima ili dijelovima predmeta koji su izgubili vezu s preostatom cjeline, ali također i da je banova kancelarija selektivno urudžbirala korespondenciju s Lentulajem. Serija B.P. spisa, koja je u AHAZU identificirana kao prezidijal bana, sadrži spise iz razdoblja 1851-1853. (HR AHAZU 28, Banski prezidij 1851-1953.: red. br. 1-23/1851, 1-38/1852, 1-58/1853), no spisa s tom oznakom ima i u ranijem razdoblju, smještenih u drugu seriju (Xa), vezanu za dopisivanje s Mamulom i drugim istaknutim osobama. Ovi spisi pripadaju razdoblju 1849.-1850. godine, a usporedbom s evidencijama u fondu Bana u HDA može se ustanoviti da ne pripadaju banskome prezidijalu, koji je tijekom razdoblja 1848.-1850. vođen u vezi stvari koje je rješavalo Bansko vijeće. Kao dobar primjer može poslužiti spis s oznakom B.P. 1/1849. Radi se o dopisu ministra Bacha od 10. kolovoza 1849. u kojemu on piše Jelačiću u vezi rada komisije za odluke Sabora od 1848. godine, a spis nije registriran u urudžbenom zapisniku i kazalu banskih spisa. Isto vrijedi i za sljedeći, br. B.P. 2/1850. od 5. ožujka 1850., tj. zamolbu Jelačića kralju, u kojoj moli da Windischgrätzu dodijeli veliki križ reda M. Terezije. Vrlo je vjerojatno da su B.P. oznake ovim spisima dodijeljene kod prvotnog sređivanja Jelačićeve ostavštine. Tome u prilog govori i njihova numeracija, jer brojevi 1/1849. i 2/1850. slijede jedan iza drugoga u velikome vremenskom razmaku. No neki od spisa iz ove serije možda bi se mogli povezati sa stvarima koje su rješavane preko banskog prezidijalnog urudžbenog zapisnika i urudžbenog zapisnika Banskoga vijeća, kao svojevrsni koncepti (možda i kao dekontekstualizirani dijelovi predmeta iz fondova Bana i Banskoga vijeća, no to je manje vjerojatno).

²⁶ Naročito kod Unutarnjeg odjela Zemaljske vlade, gdje je to predstavljalo integralni dio sustava odlaganja. No dok je kod Banskoga vijeća osnova usklađena s organizacijskim ustrojem ustanove, kod Zemaljske vlade radi se o predmetnim skupinama koje taj ustroj ne odražavaju izravno.

²⁷ HR HDA 67. N 516/1848.

Tekst Osnove dopunjen je manjim brojem primjedaba 6. studenoga 1848. godine te je potvrđen (*previđen*) potpisima čelnika sviju postojećih odsjeka, nakon čega je i formalno stupio na snagu, ali primijenjen je, kako je već spomenuto, od 19. studenoga t. g. U njemu je za odsjek unutarnjih poslova rečeno da su predmeti *u krug njegovog poslovanja spadajući* (a) političko upravljanje županijama i gradovima kraljevine Hrvatske i Slavonije, (b) svi drugi javno-politički predmeti, (c) predmeti policije koji se tiču opće sigurnosti o kojima je, kako se na tome mjestu naglašava, još 12. listopada izrađena *obširna osnova*, registrirana pod br. N 437/1848, te (d) predmeti nadzora zdravlja.²⁸

Prema istome tekstu, Odsjeku pravosuđa pripali su predmeti koji su se odnosili na vrhovni nadzor sudbenih oblasti, poglavito (a) molbe u vezi vođenja građanskih, zaglavnih, mjenbenih, natječajnih i drugih parnica, (b) predmeti u vezi desetina, (c) izvješća u vezi utamničenja, periodični popisi parnica i slično, te (d) drugi pravosudni predmeti. Prosvjetnom odsjeku, koji se naziva *Odsekom svetenstva i prosvete*, pripali su poslovi potpore duhovne naobrazbe, poticanja znanosti i opće naobrazbe puka, posebice glede (a) pojedinih vjeroispovijesti i njihovog svećenstva, (b) crkava, samostana i njihovih žitelja, (c) književnih stvari, (d) učiona, odgoja mladeži te javnih obrazovno-znanstvenih zavoda. Financijski odsjek brinuo bi se za (a) državnu blagajnu, (b) davanja i poreze, (c) državne rude, (d) tridesetnice i solane, (e) cestovne i prijevozne daće, mostarinu, (f) vrhovnu upravu pošta, (g) trgovinu i brodarstvo. Primjedbama od 6. studenoga dodani su predmeti o upravljanju komorskim stvarima (h). Bojni odsjek, po ovome, dobio je u djelokrug (a) izvješća, naloge i slično što dolazi od vrhovnog zapovjedništva vojske te je skrbio za (b) druge predmete u vezi vojne uprave, (c) predmete u vezi održavanja opće sigurnosti ukoliko u tome nije sudjelovala vojska, (d) predmete koji su se odnosili na narodnu stražu, (e) insurekciju, (f) prehranu i smještaj vojske, (g) popisivanje i novačenje.

Ovako osmišljen sustav imao je, po svemu sudeći, svoje nadahnuće u onome što je Daubači imao priliku upoznati radeći u Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Beču, poglavito u njezinome doticaju s Ugarskim namjesničkim vijećem, koje nije bilo samo ustrojstveno podijeljeno na odsjeke (*departmenta*), već je prema njima bilo organizirano i uredsko poslovanje.²⁹ Djelokrug Ugarskog namjesničkog vijeća bio je

²⁸ ...u pogledu policie zdravja u obćem, a osobito pako radi vèrhovnog upravljanja uredah zdravja u hèrvatskom primorju, lazareta ondašnjega Sv. Franje u Martinšćici, kano i sviuh drugih javnih zavodah zdravja u hèrvatskoj ili slavonii, nakoliko naime njihovo upravljanje simo pripadalo te rešenje dotičnih predmetah u sporazumljenju pralečnika zahtevalo se bi. (Isto).

²⁹ U HDA postoji i fond HR HDA 13. Ugarsko namjesničko vijeće, s hrvatskim spisima izdvojenima iz izvorne registrature u razdoblju 1849.-1851., koje je u Hrvatsku prenio I. Kukuljević (usp. Kukuljević, I. Primanje hrvatskih spisa u Budimpešti god. 1849-1851. Zagreb: Kr. zemaljski arhiv, 1885). Opis fonda izradio je Ladislav Dobrica. Usp. tkd. opis poslovanja i strukturu Ug. namjesničkog vijeća u: Arhivska građa o našoj zemlji u arhivima NR Mađarske. Sremski Karlovci: Arhiv Vojvodine, 1976. str. 1-149. Korisno je pregledati i opširan opis fonda na web stranicama Mađarskog državnog arhiva (MOL – Magyar Országos Levéltár): MOL, C. Helytartótanácsi levéltár: <http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=194&lang> (4. 5. 2007.). Odsjeci (departmenta) su uspostavljeni 1793., a prema njima su registrirani i spisi, koji, barem kad su u pitanju ovi u HDA, nose, na poledini, dvostruke brojeve (veći i manji broj, s kraticom naziva odsjeka). Ugarska dvorska kancelarija nije imala ovakvu vrstu organizacije spisa, jer je njezin ustroj, kao i

dakako znatno razgranatiji, dok je osebjnost sustava u Banskome vijeću vezana za njemu specifične poslove, što je rezultiralo i manjim brojem odsjeka. Pored toga, treba napomenuti da je Daubači, govoreći o djelokrugu odsjeka, naglasio da se radi o privremenome tijelu, za koje nije potrebno suviše detaljno razrađivati poslovnu osnovu te da će detalje unutar odsjeka, prema potrebi, razraditi načelnici, dodjeljujući zadatke podređenima.³⁰

Pored opisa poslova koje obavljaju odsjeci, Osnova je sadržavala i brojne druge odredbe kojima se nastojalo efikasnije organizirati uredsko poslovanje. Prije svega Daubači je smatrao da je neposredno rukovođenje *zapisnicom, odpravnicom i pismohranom* potrebno povjeriti jednoj osobi, za što je predložio Mijata Novaka, budući da je Novak stekao znanje i iskustvo radeći također u Ugarskoj dvorskoj kancelariji, na mjestu pisara i bilježnika.³¹ U postupanju s poštom predvidio je, kao što je već spomenuto, da sva pisma tj. sve spise, najprije na uvid dobije banski namjesnik te da ih potom (eventualno odvojivši važnije spise) vrati natrag pisarnici na urudžbiranje (*u zapisnicu*). Ondje bi se provela razdioba spisa prema odsjecima, nakon pažljivog čitanja svakog pojedinog predmeta. Za urudžbiranje je bio propisan obrazac koji je nakon dotjerivanja dobio svoju konačnu formu u prijepisu Osnove od 16. studenoga (N 561/1848). Evidentiranje u urudžbenom zapisniku bilo je predviđeno tako da svaki spis dobije glavni tj. tekući broj zapisnika, a potom, kao podbroj - broj spisa unutar pripadajućeg odsjeka za tu godinu, što je bilo zabilježeno u razlomačkoj formi, npr. N 3841/588 za 1848. godinu. Radi preglednosti upisivanja i, još više, radi lakšeg pretraživanja, Osnovom je bilo predviđeno čitave stranice u urudžbenom zapisniku vezati uz jedan odsjek, u navedenome slučaju Odsjek za unutarnje poslove. Time se u pretraživanju dobila značajna ispomoć, zbog opće preglednosti i činjenice da su odsjeci mogli imati iste podbrojeve.

Bilo je također predviđeno predavati spise na rad u odsjeke pomoću dostavne knjige, koja, međutim, nije sačuvana te sedmodnevno izvještavati namjesnika o stanju riješenosti spisa.³²

djelokrug, bio jednostavniji. Spisi kancelarije odloženi su u velikome broju skupina, prema geografskim područjima, korespondentnim uredima i problemima koje je rješavala u pojedinim razdobljima (najčešće u komisijama), uz posebne skupine normativnih spisa. Vidi: MOL, A. Magyar kancelláriai levéltár:

<http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=2&lang> (4. 5. 2007.).

Nasuprot tome, za upoznavanje s radom carskih i austrijskih institucija, od kraja 18. do sredine 19. stoljeća, ilustrativan je pregledni rad J. Žontara, Razvoj sistemov poslovanja s spisi pri upravnih oblasteh do reforme pisarniškega poslovanja leta 1956, *Arhivi* (Ljubljana). 16, 1-2(1993), str. 31-35.

³⁰ ...buduć u privremenom uredjenju banskog vjeća, za svake i pojedine stranke njegovog djelovanja, izradjenje obširne osnove suviše bi bilo, u obćem rasporedjenje dĕlah medju pridružene ili podčinjene sebi osobe, bistrournim uredbam dotičnih načelnikah povĕruje se (HR HDA 67, N 516/1848).

³¹ Mihajla Novaka, koj kod bivše kr: ugarske pečatnice u mnogogodišnjoj svojoj službi pisara i zakletog dvorskog bilježnika u toj struci znanje i mnogostrano iskustvo pribavio si jest (Isto).

³² Izvještavanje u sedmodnevnim razmacima također je rezultat izmjene od 6. studenoga 1848., koja se odnosila na prvi nacrt Osnove, jer je u njemu bilo predviđeno izvještavanje u trodnevnim razmacima (sic!).

Predspisi bi se tijekom rješavanja predmeta prema potrebi izdvajali iz pismohrane i privremeno prikupljali u posebne fascikle, a unutar toga bili su razvrstani od najstarijeg do najmlađeg broja. U pismohrani bi bila ostavljena cedulja o tome gdje se dotični spis nalazi tj. kojem je tekućem predmetu pripojen. Po rješanju predmeta spise bi vraćali na njihovo mjesto, a cedulje uklonili. Trajno predmetno okupljanje spisa vezanih uz isti postupak nije bilo Osnovom predviđeno. U fondu se mjestimično može naići i na to, ali vjerojatno više kao rezultat nemara, a ne posebne namjere. Naime, ponekad se nailazi na pojavu prenošenja spisa na najmlađi pristigli broj u tekućoj godini,³⁵ ponekad na najstariji broj iz tekuće godine,³⁶ a ponekad i na prijenos spisa iz ove pismohrane u pismohrane slijednika: Banske vlade ili Namjesništva, kao predspisa, no najčešće isključivo na virtualno povezivanje sa spisima slijednika, bez fizičkog prijenosa.³⁷

Svakako se ne može zaključiti da se radilo o sustavnome i redovitome povezivanju niti, kako se može pronaći u oskudnoj literaturi na tu temu, o obaveznom prijenosu na najstariji broj pojedinog predmeta, što bi upućivalo na razvoj prema uvođenju korjenitog broja.³⁸ Fizičko okupljanje spisa oko najstarijeg broja u predmetu i korištenje korjenitog broja ne javljaju se prije 1855., odnosno 1857. godine, kad ih u svoj rad uvodi Hrvatsko-slavonsko namjesništvo.³⁹

Spisi koji su nastali pokretanjem pojedinog postupka bili su redovito praćeni rješanjima Vijeća i nastavnim odgovorima ili izvješćima u vezi tih odluka, nastalima tijekom kontinuiranog, kraćeg razdoblja. Ako bi tijekom narednog razdoblja došlo do ponovnog pokretanja istoga postupka predmet se redovito otvarao pod novim brojem, a ovakvi su predmeti tek povremeno i fizički spajani.

U cjelini gledajući na tekst Osnove, postupci uvedeni u uredsko poslovanje Banskog vijeća bili su ipak odrazom nastojanja da taj vid poslovanja bude organiziran što je moguće jednostavnije i logičnije, da bude usklađen s poslovima ustanove i praćen modernim pomagalicama za evidentiranje, praćenje kretanja i rješavanja spisa, kao i za njihovo pretraživanje, na tragu onoga što su razvijene kancelarije već neko vrijeme provodile.

³⁵ Npr. na broju N 381/1850 u spisima se nalazi samo uputna cedulja s nizom uputa o prijenosu spisa, od kojih posljednja upućuje na prijenos na br. N 1402/1850.

³⁶ Npr. spis br. N 4145/652/1848 prenijet je na br. N 3841/588/1848, prema podacima iz uredžbenog zapisnika. Prenijet je u konvolut koji se nalazio pod starijim brojem (HR HDA 67. Zajednički uredžbeni zapisnik, br. 3690-4935/1848., kat. br. 19a). Slično je sa spisom br. N 3927/604/1848 kod kojega se uz to u spisima nalazi i cedulja (tzv. »fantom«), s uputom na br. N 3841/588/1848. i napomenom da je »rješen« i »leži pod« tim brojem.

³⁷ Npr. br. N 356/1848, prenijet je na br. 6947/1852 (uputna cedulja u gradivu) itd. No spis br. F 693/353, primjerice, ima u uredžbenome zapisniku naznačenu vezu na spise br. N 6314/1848, F 8436/1849, F 8472/1849 te 6060/1851, ali u registraturi slijednika tj. Banske vlade pod br. 6060/1851 nalazi se samo taj spis, a ovi prethodni ne (nažalost nisu sačuvani ni u registraturi Banskoga vijeća, zbog fragmentarne sačuvanosti tog fonda).

³⁸ Buturac-Bačić, str. 27; Beuc, str. 25-26; Bačić, str. 26. Konstatacije, koje se o tome mogu naći u navedenoj literaturi, očito su preuzete iz najstarije bibliografske jedinice. One su mogle biti utemeljene isključivo na pojedinačnim slučajevima, ali je moguće da se radi i o krivoj interpretaciji 15. i 16. točke iz poglavlja o rukovođenju spisima, u kojima je riječ o privremenom spajanju spisa u predmetnoj obradi s relevantnim predspisima (tj. o prioriranju), što je netom opisano.

³⁹ Bućin, R. Uredsko poslovanje i registratura Hrvatsko-slavonskog namjesništva (1854-1861). *Arhivski vjesnik* Zagreb. 49(2006), str. 47-48.

Čelne osobe pisarnice

Daubači je ravnateljem pisarnice postao 15. listopada 1848., kako pokazuje za-
bilješka iz urudžbenog zapisnika (spis nije sačuvan!),⁴⁰ koja kaže da je tada
naimenovan ravnateljem zapisništva, pisarnice i pismohrane *sviuh pisarnah Věća
banskoga*, te da je na taj dan (*dan predložnja*) donijeta odgovarajuća odluka Vijeća
i priopćena mu. Kasnije ga u spisima nazivaju *ravnateljem državne pisarnice*.⁴¹

Njegov mandat bio je kratkotrajan, vezan najviše uz temeljno uređenje poslo-
vanja, a već u veljači 1849. godine zamijenio ga je na mjestu ravnatelja Franjo Ku-
kuljević.⁴² On je također predlagao mjere za unapređenje poslovanja, ne samo pisar-
nice već i Unutarnjeg odsjeka na kojemu je bio savjetnikom, a imenovan je odlukom
banskoga namjesnika od 22. siječnja 1849. godine.⁴³ Na mjestu ravnatelja ostao je
do ukidanja Vijeća 1850. godine.

No postoji još jedna značajna osoba, koja je već spomenuta, bez koje bi se sva-
kodnevni rad pisarnice odvijao s teškoćama. To je Mijat Novak, kojega je Daubači,
privodeći kraju poslove organizacije rada pisarnice i uredskoga poslovanja, naznačio
kao neophodnu, stručnu i iskusnu osobu, ubuduće nadležnu za neposrednu organiza-
ciju i nadziranje poslova u pisarnici. On nije bio na mjestu ravnatelja već je bio
neposredni voditelj pisarnice, koji se spominje na više mjesta kao *rukovodja pi-
sarne*.⁴⁴ Na to mjesto stupio je 19. studenoga 1848., a prije početka službe podnio je
prve sugestije za rad pisarnice.⁴⁵ Do kraja je ostao na istim poslovima i njegovo ime
se nalazi u brojnim spisima, sve do ukidanja Banskoga vijeća.⁴⁶

⁴⁰ HR HDA 67. Urudžbeni zapisnik Unutrašnjeg odsjeka, br. I-568II/1848, kat. br. 20a, redni broj
450/1848.

⁴¹ Npr. u spisu br. N 541/1848. Usporedi HR HDA 67, kazalo Unutrašnjeg odsjeka za 1848. g., kat. br.
20b (pod slovom D).

⁴² HR HDA 67. N 645/125/1849. Carskom odlukom od 22. siječnja 1849. Daubači je imenovan državnim
tajnikom u Beču, po svemu sudeći pomoćnikom Franje Kulmera, kako se razabire iz pisma koje
potpisuje sam Kulmer (HR HDA 707. Obitelj Daubachy). Kulmer je tada bio hrvatski ministar bez
lisnice u austrijskoj vladi (*Hrvatska enciklopedija*, sv. 6, str. 337).

⁴³ Usporedi: HR HDA 67. N 645/125/1849. Na to mjesto je nastupio u veljači 1849. godine, o čemu
govore podatci iz njegovog pisma upućenog namjesniku početkom travnja 1850. godine, u vrijeme kad
je tražio preporuku za daljnje službovanje (HR HDA 67, N 4341/681/1850).

⁴⁴ Poglavitno u spisima N 2343/1849 i N 533/1850.

⁴⁵ Prema podatcima iz uredskih knjiga, Novak je 6. studenoga imenovan »zapisateljem, odprēmnikom i
pismohranarom pisarne ban: Věća s mēsečnom platjom od 45 f. sr.« (Vidi HR HDA 67. katalog br.
20b, pod slovom N: Novak Mijat, N 516/1848). Na to mjesto je stvarno stupio 19. studenoga, kad je
konačno počela poslovati jedinstvena *državna pisarnica* Banskoga vijeća, prema novoj Osnovi. Oko
njegovog stupanja na mjesto voditelja pisarnice bilo je, čini se, izvjesnih problema ili nesporazuma, jer
je najprije, od 8. studenog 1848., primljen na rad kod karlovačkog mjenbenog suda (N 644/1848, N
800/1848), kao protokolista ili knjigovođa (F 2511/1848-prema podatcima iz urudžbenog zapisnika). No
stvari su se u međuvremenu očito promijenile, pa je 16. studenog javio da će u službu, kao *pisarne
banskog věća rukovodja*, stupiti 19. (studenoga). Vidi: HR HDA 67. N 561/1848.

⁴⁶ Prema podatcima iz kazala to su u 1849. godini: N 161/1849, 169/1849, 368/1849, 817/1849,
9843/1849, 1215/1849, 1252/1849 itd., te čitav niz spisa u 1850. godini, od N 533/1850 do 1513/1850.
(HR HDA 67. kazala 20 b i 20 c).

Mjere Mijata Novaka na uređenju pisarnice

Mijat Novak, nastupajući za voditelja pisarnice Banskoga vijeća, još je 16. studenoga 1848. tražio da se promijeni nekoliko stvari u dotadašnjem poslovanju, očito smatrajući da ih nije na odmet ponoviti, iako su bile definirane Osnovom.⁴⁷

Prije svega tražio je da se pridošli predmeti (*exhibita*) iz ruku bankskoga namješnika ili ovlaštenih članova odsjeka, prije upućivanja na rad unutar odsjeka, predaju u pisarnicu za upisivanje u glavni zapisnik (*protokol*), odakle bi ih on, kao voditelj, bez zadržavanja (*štantanja*) prosljedio odsjecima.

Kao drugo tražio je da se promijeni dotadašnja praksa odašiljanja riješenih spisa iz ustanove ravno s odsjeka, zahtijevajući da se svi spisi (*sva pisma*) koji pripadaju istome predmetu, zajedno s priložima te od načelnika potpisanim i ovjerenim konceptom (*slogom*), dopreme u pisarnicu na prijepis i ovjerovljenje pečatom (*a ne više kod odsjekah pišu, pečate i odpremaju*). Kao zaključak ovoga rečeno je da će do daljnjega (*za sad još*) riješeni spisi biti vraćani odsjecima na čuvanje.

I konačno, kao treće tražio je da se pisari i početnici, koji su do tada bili zaposleni na odsjecima, premjeste u pisarnicu te se za to pozvao na osobe navedene u ranije sastavljenom pregledu suradnika Banskoga vijeća (N 541/1848): Hržić Simu, Petrović Antuna, Popović Iliju i Sinković Ladislava, koji su se ondje trebali pridružiti već ranije imenovanom pisaru Eugenu Kvaterniku i početniku Anti Gunjariću.

I kasnije je njegova uloga bila značajna u organizaciji rada pisarnice, poglavito u pitanjima personala i skrbi o tekućim financijskim potrebama.⁴⁸

Franjo Kukuljević kao ravnatelj pisarnice

U siječnju 1849. godine, kod donošenja odluke o imenovanju Franje Kukuljevića na mjesto ravnatelja središnje pisarnice Banskoga vijeća, od njega se tražilo da podnese popis zaposlenih u pisarnici i da se očituje novom osnovom ustroja pisarnice.⁴⁹ Kako se vidi iz sačuvanih dokumenata, to se od njega tražilo radi rješavanja sporosti u provođenju uredskih postupaka, zbog čega su se nakupljali neriješeni predmeti. U svome izvješću Kukuljević je primijetio da pisara, u odnosu na potrebe pisarnice, nema dovoljno te je predvidio povećanje njihovog broja i plaćanje svih činovnika koji rade u pisarnici, što do tada nije bio slučaj.⁵⁰

⁴⁷ HR HDA 67, N 561/1848. Tekst njegovih prijedloga ili zahtjeva donijet je kao Prilog 2, na kraju ovog članka.

⁴⁸ On je predlagao različite mjere u tome smislu, od imenovanja osoblja do povećanja plaća. Pored ostaloga sačuvane su zabilješke iz studenoga 1849. godine, o prijedlozima za primanje krasnopisaca, stalnoga sluge u pisarni, povećanju plaća i dr.: *za utemeljenje kod pisarne 2 krasnopisacah, 1 stalnog sluge, uređenja veće stalne plate za činovnike pisarne, radi delovanja u pisarni čitav dan, radi sobice za vratara, prolaza u b.(anskoga) v.(čća) kući, radi stana za nadziratelja u istoj kući...* (Pod brojem N 11749/2419/1849. Spisi tog predmeta nisu sačuvani, ali postoji zapis u urudžbenom zapisniku: kat. br.19e, br. 9001-12000/1849).

⁴⁹ *nalažem Vam da mi osobni popis svih u rečenoj pisarni postupajućih podnesete i da osnovu ustroja iste pisarne izradite...*(HR HDA 67. N 645/125/1849).

⁵⁰ *Iz gore navedenog uvidja se, da ukupnoi (:centralnoi:) pisarni sedam osoba nahodiju se; polag kojih poslovi s velikom štetom napreduju...* (HR HDA 67. N 1036/216/1849). Priležeci popis (A) pokazuje

Zanimljiv je dio u kojemu uočava nedostatke u organizaciji vođenja evidencija, jer je konstatirao da je, kako kaže u *pomanjkanju imenika (:registra:)*, nužno spise tražiti po urudžbenom zapisniku, u slučaju da je potreban kakav predspis (*anteact*). U tome smislu on kaže da je imenik *duša dicasterialnoga upravljanja*, te da *ov imenik polag zaključka visokog banskog većja bi morao za sve odele obćenit biti, kako jest i zapisnik (:Protocoll:)*. Drugim riječima, ono što je bilo predviđeno Daubačijevom osnovom nije do kraja provedeno, pa je vođen samo zajednički urudžbeni zapisnik, bez zajedničkog imenika.

Iz svega što slijedi može se zaključiti, ne samo da su odsjeci vodili svoje pisarnice, već da su imali i vlastite pismohrane, što je svakako odstupanje od onoga što je bilo zadano Daubačijevom osnovom, ali je sukladno privremenim uputama koje je dao M. Novak pred nastup u službu. Na odsjecima su vođeni i urudžbeni zapisnici, za odsječne spise, a jesu li ih vodili svi odsjeci, iz sačuvanih podataka nije posve jasno.⁵¹

Problemi su nastupali kad bi u središnjoj pisarnici tražili predspise, a nisu imali imenika. Po novome prijedlogu na odsjecima, gdje su se spisi nalazili, počelo bi se voditi i imenike, poglavito na unutarnjem odsjeku, kako kaže Kukuljević. Time bi se središnja pisarnica riješila dugotrajnog traženja predspisa po urudžbenom zapisniku, na što se, kako je primijetio, gubilo previše vremena.⁵² Glede čuvanja spisa u središnjoj pisarnici i vođenja zajedničkog imenika, kao dvaju segmenata uredskog poslovanja koje je Daubači predvidio, a od kojih je odstupio već M. Novak, Kukuljević u svojem izvješću daje objašnjenje, govoreći da to ondje, iako bi bilo potrebno i ranije je predviđeno, nije moguće realizirati, jer, ne samo da nema dovoljno stručnog osoblja potrebnog za spisovodstvene poslove, već poglavito, kako kaže, u središnjoj pisarnici *nema mesta za občinsku pismohranu, i djelovanje imeničarov (:registra-torov:)*.

Radi olakšanja posla Mijatju Novaku Kukuljević je predvidio da sam, kao ravnatelj pisarnice, pregledava pridošla pisma te ih razvrstava (*obilježava*) prema pripadnosti odsjecima. Također, da nadzire rad središnje pisarnice, dok bi načelnici nadzirali rad odsječnih pisarnica i ondje organizirali tijek posla samostalno.

da su tada u pisarni bili zaposleni: Herzić Simo, Župčić Josip, Šviglin Janko, Bastašić Neboslav, Grivičić Rafael, Popović Ilija, Petrović Antun i Lastović Milan. Dio navedenih bili su početnici koji nisu bili plaćeni za svoj posao, kako pokazuju podatci iz popisa. Na popisu nema, od ranijih činovnika, Ante Gunjarića, Sinković Ladislava (koji je brisan s liste činovnika jer se dulje vrijeme nije pojavio na poslu), te Eugena Kvaternika, koji je premješten na Odsjek za unutarnje poslove, za *pomoćnika zapisatelja*. Potpun tekst izvješća donesen je na kraju članka, kao prilog 3.

⁵¹ Sačuvani su samo urudžbeni zapisnici Bojnog odsjeka (HR HDA 67. katalozi br. 21a-c). O njihovome vođenju na Odsjeku za unutarnje poslove govore posredni podatci, primjerice o Eugenu Kvaterniku, koji je iz središnje pisarnice premješten na Odsjek za unutarnje poslove za »pomoćnika zapisatelja«, kako se to vidi iz maločas navedenog spisa (N 1036/216/1849). No niti jedna knjiga nije sačuvana pa to ostaje upitno.

⁵² *Načinom ovakovim pisarna ne bude zabavljena s potraživanjem od anteactih koje do sada više urah na dan jest uzelo* (HR HDA 67. N 1036/216/1849). Sačuvani su imenici (kazala) unutarnjeg, bojnog i pravosudnog odsjeka za razdoblje 1848-1850. (HR HDA 67. kat. 20b,c,d, 21d,d-1,e, 22a,b).

Predložio je uvođenje, kako kaže, *scontar* knjige, koja je, sudeći prema priloženome obrascu (*B*), trebala služiti kao kontrolni mehanizam za stjecanje uvida u stanje riješenosti stvari u kojima je vijeće davalo naloge nižim oblastima. Takva skontro knjiga vođena je na Odsjeku za unutarnje poslove.⁵³ Svi prijedlozi F. Kukuljevića prihvaćeni su na velikome vijeću 28. siječnja 1849.⁵⁴

Vrijedi ponoviti da podatci iz njegovog pisma datiranog 1. travnja 1850. godine, u kojemu traži preporuku za nastavak službovanja u drugome tijelu, kažu da je bio zadužen za *izradjenje tajnih presidialnih predmeta*, koji *zbog svoje važnosti* nisu mogli biti uvedeni u *javni zapisnik banskog veća*.⁵⁵ Kukuljević je to naglasio zbog nastavka rada u državnoj službi, za što mu je banski namjesnik trebao izdati svjedodžbu, s referencama o dotadašnjem radu. No kako je iz svega raspoloživog jasno, prezidijalni spisi koje spominje, nisu bili spisi namjesnika, sa čijim ingerencijama to i ne bi bilo u skladu, već se, po svemu sudeći, radilo o tome da je Kukuljević skrbio o korespondenciji namjesnika koja je vođena s banom, kad su u pitanju bile osjetljivije stvari. Takva korespondencija nije bila zavedena u urudžbeni zapisnik Banskog vijeća, o čemu je već bilo govora.⁵⁶

Zaključak

Iz svega navedenog jasno je da je Bansko vijeće unijelo novosti u tadašnje uredsko poslovanje na tlu Hrvatske i Slavonije. Iako je u pojedinim elementima njegovo poslovanje ukorijenjeno u tradiciji prethodne epohe, u brojnim je obilježjima sustav uredskog poslovanja i organizacije spisa autentičan i inovativan, poglavito za područje Hrvatske i Slavonije svojega doba.

Plan poslova, podudaran s organizacijskim ustrojem ustanove, koji je ujedno služio za označivanje, dodjelu u rad, a potom i za odlaganje i pretraživanje spisa, u osnovnim je crtama, najvjerojatnije, nadahnut sustavom prema kojemu je do 1848. godine poslovalo Ugarsko namjesničko vijeće, što je Bansko vijeće, opsegom i složenošću, prilagodilo svojim potrebama, mogućnostima i novim okolnostima. Pored toga uvelo je i rudimente kasnije ustaljenih i razrađenijih formi evidencija, kao što su urudžbeni zapisnici sa sažetim predmetnim opisom spisa te kazala koja imaju rubrike i poredak sličan današnjima, što je u širem smislu odgovaralo razvoju koji su, u pogledu uredskog poslovanja, dosegnule središnje državne ustanove. Na lokalnoj razini uočljiv je pomak u odnosu na poslovanje županija, ne samo u pogledu organizacije spisa nego i evidencija, budući se u županijskim repertorijima, uz pojedine predmete, upućivalo na sjednice na kojima se o njima raspravljalo. Taj pomak uveden je svjesno, bivajući odrazom novoga položaja i načina rada upravnih tijela, koja se postupno mijenjaju i sve manje posluju kolegijalno, a sve više se razvijaju ka tijelima s jasno utvrđenom hijerarhijskom strukturom. Pa čak i kad su od-

⁵³ Sastojala se od sljedećih rubrika: *Glavni i odsjeka broj; Dan izdatog naloga; Kojoj vlasti? i u kojemu predmetu?; Opazka.* (Isto).

⁵⁴ Tako je pribilježeno na kraju njegovog izvješća (Isto).

⁵⁵ HR HDA 67. N 4341/681/1850.

⁵⁶ Usporedi bilj. br. 25.

luke pretresane na vijećima, kao relikv ranijeg načina poslovanja, one više nisu zabilježene u posebnim sjedničkim protokolima, već su postale sastavnim dijelom spisa pojedinih odsjeka, gdje se mogu pronaći kao sažete bilješke na kraju spisa, temeljem kojih se dalje postupalo.

Organizacija spisa, način na koji su oni bili označeni, kako su trebali dolaziti u obradu, kako su po završetku posla trebali biti odloženi te kako je bilo zamišljeno njihovo pretraživanje, temeljili su se na ideji o centraliziranoj kontroli i pohrani. Manjkavosti sustava nastupile su uslijed nedovoljne usklađenosti između djelomično centraliziranog i djelomično decentraliziranog vođenja evidencija, uz decentraliziranu pohranu spisa, zbog čega su nastajali problemi u pretraživanju. Kad se sravnog relevantni dokumenti, vidi se da je do odstupanja od prvobitne Daubačijeve zamisli došlo poglavito zbog nedostatka prostora u središnjoj pisarnici i pomanjkanja osoblja osposobljenog za obavljanje ovih poslova. Kad znamo da su od odsjeka, samo unutarnji, bojni i pravosudni zasigurno vodili kazala, a urudžbeni zapisnik je sačuvan samo za bojni odsjek,⁵⁷ dok za ostale odgovarajuće knjige nisu sačuvane, postaje jasno da je novim mjerama sustav postao ponešto nekonzistentan, što međutim, nije bila prvobitna namjera.

Od preostalih novosti koje je Bansko vijeće uvelo u uredsko poslovanje upravnih tijela na području Hrvatske i Slavonije, pored nastojanja da sustav upravljanja spisima bude svojevrsnim planom usklađen s cjelokupnim poslovanjem ustanove, o čemu najizravnije govori upravo sam Daubači, nazivajući dokument u kojemu detaljno razlaže rad pisarnice, ali i rad Vijeća, *osnovom za upravljanje i rukovodjenje poslova i pisama*, vrijedi spomenuti i podjelu na spise prezidijalne naravi, koji su dokumentirani u fondu bana (kao tzv. banska pisma) i spise odsjeka praćene zajedničkim odsječnim urudžbenim zapisnicima i kazalima. Ovdje je ta podjela tek naznačena (iako u širem smislu više nije novost u to vrijeme), a kasnije je na području Hrvatske i Slavonije, u poslovanju tijela ovoga ranga, posve uobičajena.⁵⁸

Uređenjem poslovanja Banskoga vijeća oblikovani su također i neki od temeljnih pojmova i naziva koji se još uvijek, u izvornoj ili pak modificiranoj formi, rabe u uredskom poslovanju. Radi se o dokumentima u kojima je po prvi puta u uporabu uveden hrvatski jezik, a korišteni izrazi nastali su prevođenjem iz dotadašnjeg latinskog nazivlja. Za spise (*pisma*) koji su se odnosili na neki postupak i kao takvi su uzeti u *pretresanje* pred Vijećem, koristio se izraz *predmet*, za dokumente koji su pratili spise *prilozi*, a za urudžbeni zapisnik i kazalo *zapisnik* (ali i *protokol*), te *imenik* (za ovaj potonji i: *kazatelj*, *indeks*, *registrum*). Nazivi organizacijskih jedinica vezanih uz pojedine faze obrade i pohrane spisa bili su *zapisnik*, *zapisnica* ili *zapisništvo*, *odpremnicica* ili *otpremništvo* i *pismohrana* ili *arhiv*, koje je jednom riječju povezo pojam *pisarne* ili *pisarnice*, što uglavnom koristimo i danas, ako ne u istovjetnoj, a ono u sličnoj formi, pa je i u tome velik značaj Banskoga vijeća za razvoj uredskog poslovanja na hrvatskome području.

⁵⁷ Vidi: Iveljić, I. *Bansko vijeće kao upravno tijelo (...) sa sumarnim inventarom*, str. 21.

⁵⁸ I danas je na neki način prisutna, jer se spisi često dijele na tajne i »redovne« (ili »opće«) spise, što je u suštini slično.

Literatura i izvori

Arhivska građa o našoj zemlji u arhivima NR Mađarske. Sremski Karlovci : Arhiv Vojvodine, 1976.

Ban Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (1848-1856), (»Banska pisma«), HR HDA 66.

Bansko vijeće, HR HDA 67.

Bačić S. *Razvitak moderne registrature u Hrvatskoj*. Zagreb : Arhiv Hrvatske, 1971.

Beuc I. *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945)*. Zagreb : Arhiv Hrvatske, 1969.

Bućin, R. Uredsko poslovanje i registratura Hrvatsko-slavonskog namjesništva (1854-1861). *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 49(2006), str. 35-76.

Buturac J.-Bačić S. *Iz historije pisanog dokumenta*. Zagreb : Arhiv Hrvatske, 1966.

Dobrica L. Ugarsko namjesničko vijeće, opis fonda, u rukopisu. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, bez godine.

Gross M. *Počeci moderne Hrvatske : Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850-1860*. Zagreb : Globus, 1985.

Hauptman, F. Jugoslavensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati. *Glasnik arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine* (Sarajevo). 1(1961), str. 1-157.

Helytartótanácsi levéltár (Ugarsko namjesničko vijeće), MOL. URL: <http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=194&lang> (4. 5. 2007.)

Hrvatski državni sabor 1848. sv. 1. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2001.

Hrvatski politički pokret 1848-1849. Izabrani dokumenti. *Fontes. Izvori za hrvatsku povijest* (Zagreb). 12(2006), str. 9-354.

Iveljić I. O značenju unutrašnjeg odsjeka Banskoga vijeća (1848-1850). *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (Zagreb). 22(1989), str. 71-94.

Iveljić I. *Bansko vijeće kao upravno tijelo: domaća pismena radnja za stručni ispit u arhivskoj struci, sa sumarnim inventarom Banskog vijeća i analitičkim inventarom prosvjetnog i financijskog odsjeka*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, bez godine.

Jelačić Bužimski Josip, grof, dalmatinsko-hrvatski-slavonski ban. Osobni fond. HR AHAZU 28.

Križevačka županija (1479-1850), HR HDA 28.

Kukuljević I. *Primanje hrvatskih spisa u Budimpešti god. 1849-1851*. Zagreb : Kraljevski državni arhiv u Zagrebu, 1885.

Kulmer, Franjo. *Hrvatska enciklopedija*. sv. 6. Zagreb : Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2004, str. 337.

Lentulaj, Mirko. *Hrvatska enciklopedija*. sv. 6. Zagreb : Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2004, str. 507-508.

Magyar kancelláriai levéltár (Ugarska dvorska kancelarija), MOL. URL: <http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=2&lang> (4. 5. 2007.)

Obitelj Daubachy, HR HDA 707.

Požeška županija (1582-1850), HR HDA 29.

Srijemska županija (1745-1850), HR HDA 31.

Stančić, N. Jelačić, Josip. *Hrvatski biografski leksikon*. sv. 6. Zagreb : Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2005, str. 394-401.

Szabo, A. Daubachy, Ivan. *Hrvatski biografski leksikon*. sv. 3. Zagreb : Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1993, str. 226.

Ugarsko namjesničko vijeće, HR HDA 13.

Varaždinska županija (1632-1855), HR HDA 32.

Zagrebačka županija (13. st.-1850), HR HDA 34.

Zagrebačka županija (1850-1924), HR HDA 103.

Žontar, J. Razvoj sistemov poslovanja s spisi pri upravnih oblasteh do reforme pisarniškega poslovanja leta 1956. *Arhivi* (Ljubljana). 16, 1-2(1993), str. 30-44.

Prilog 1

Osnova za upravljanje i rukovodjenje poslovah i pisamah Ivana Daubačija

Slavno Bansko vječē!⁵⁹

Odsěk unutarnjih poslovah uslēđ dotičnog razloga presvětlog ban(ske) časti naměstnika meni sa dopisom svojim od 15. listop(ada) l.(eta) t.(tekućeg) br. 450 naručio jest, da, za da se u rukovodjenju pismah, u pretresivanje Banskog vječā dola-

⁵⁹ Ovdje je donesen tekst Osnove iz spisa br. N 561/1848, zbog toga što se radi o potpunijoj verziji. Naime, u fondu Banskoga vijeća sačuvana su dva teksta Osnove, s istim uvodnim tekstom (N 516/1848, N 561/1848). Osnova je prvi put sastavljena 29. listopada 1848. te je predočena načelnicima odsjeka 5. studenoga. Primjedbe na nju prikupljene su 6. studenoga, kad je u načelu i prihvaćena (HR HDA 67. N 516/1848). Nakon stilističkih dorada, pravopisnih (ortografskih) i gramatičkih ispravaka te nekolicine manjih sadržajnih promjena, sastavljena je konačna verzija, koja se počela primjenjivati od 19. studenoga 1848. Tekst konačne verzije sačuvan je kao »prijepis« izvornog Daubačijevog teksta, koji potpisuje Mijat Novak (HR HDA 67. N 561/1848.).

Prijepisi dokumenata, donesenih u 3 priloga, načinjeni su uglavnom bez ispravaka, prema izvornim predlošcima, jedino su u slučaju prijedloga F. Kukuljevića (prilog br. 3), koji je većinu riječi, prema njemačkom uzoru, započinjao pisati velikim slovom, ta slova preinačena u mala. Isto tako, ime Banskoga vijeća i pojedinih njegovih odsjeka pisana su uglavnom malim slovom, što je ovdje promijenjeno, prema suvremenom pravopisu. Ostali dijelovi nisu prilagođavani suvremenom načinu pisanja.

zećih, kojih broj dan na dan pomnožava se, red i njihova u pismohrani očevidnost, bez koje inače ne samo kod traženja stariih pisamah na koi predmet se protezajućih, nego i u istom vodjenju poslova velike smutnje s vrēmenom poroditi bi se morale, s kim prie uvesti, kano ne manje, ak bi se može biti u sadašnjih izvanrednih čitavog carstva i domovine naše okolnostjah obdržavanje sabora državog kraljevinah ovih još duglje vrēmena događalo, i ostale svērhi shodne naredbe radi toćnieg upravljanja poslova Banskog vęća ustrojiti mogu, obširnu osnovu uredjenja njegovog u sporazumljenju sa načelnici sviuh odsękah izradim, te presvętlomu gospod(inu) banskom namęstniku za previdjenje podnesem.

Uslęd toga naručka slędeću osnovu privrēmenog uredjenja slavnom Banskom vęću radi daljeg pretresivanja predložiti čast imam.

Sadašnje u pogledu upravljanja javnih poslova načelo, koje se kano jedan osobitii iz naprędka duha vęka proizlazeći popravak obćenito cęni jest namęstjenje kod raznih granah upraviteljstva pojedinih, prama narodu odgovornih, sve važnie poslove polag svog mnenja upravljajućih načelnika. Važnost ovog načela jest očevidna; bō u njemu nalazi se jedini zalog, koi za duševno izpunjenje ustavnog prava svakim drugim poručanstvu pravo značenje podęli, a i inače za toćno riešenje poslova i revno overšenje odlukah jamči.

Nu bansko ovo vęće uredjenje svoje u smislu ovog načela u cęlom svojem objetju i na primęr drugih u ustavnih državah ustanovljenih takovih vlastih za sada s tēm manje preduzeti može, budne se takovo uredjenje samo kroz zakonotvorno tęlo i pod stanovitim uvętima valjano upelja.

U obziru daklem pretresivanja i riešenja poslova kod ban(skog) vęća, jur stranom obstojećii kolegialni system, sa opredęljenjem predmetah polag dotićnih odsękah, kako to toćnie njihovo riešenje zahtęva, privrēmenim načinom zadržati za shodno smatram i scęnim, da u sadašnjih domovine naše okolnostjah uprav skupnost takova u vęćanju, zadaću i glavni probitak svoj, s kojim jednostrano, pre naglo i samovoljno riešenje predmetah izključuje, a za mnogostrano i zręlie njihovo promatranje, te opaznii, ręčom pravu shodnii zaključak jamči, izpunilo, i tako banskom vęću kod naroda štovanje i povęrenje prama odlukam i zapovędim svojim i u onom slućaju podęlilo bude, ako u pogledu upravljanja javnih poslova duh vęka jurve druga načela ustanovio jest.

Za da se pako u skupnom pretresivanju i riešenju poslova čvręsto pravilo i u duhu odlukah neobhodno potrebna stalnost i jednakost temeljah proizvesti može, valja, da člani Banskog vęća posręduvanje svoje bez ikakovog izkratjenja sveudilj žartvuju, buduć u čestom menjanju osobah svojih, a osobito dotićnih odsękah načelnikah Bansko vęće u kratkom izkustvu uzstanovljeni, te još u ukupno tęlo Vęća ne proiztićući pravac svoj inače izvesti kadro nije.

Ako daklem s otim uredjenjem Vęća naša sbiljnost jest, šta nedvojim, tak valja mlado stablo gojiti, koje nasaditi kanimi i kako jurve za pribavljenje slobode naroda našeg stotina vęrnih domovini svojoj sinovah život svoj žrtvovala jest, tręba da i oni, koji u upravljanju javnih poslova izkustvo imaju, svoje posręduvanje za obće dobro neuzkratjivo doprinesu.

O Banskom veću.

Važnii poslovi, kako i svi oni predmeti, koji zajedno u više granah javnog nastojanja uticaju, te zato občenu i skupniu poslenost zahtjevaju, riešit ćedu se u Banskome veću, kojeg predsjednik jest presvetli g. banske časti naměstnik, sučlani pako njegovi dotičnih odsěkah načelnici i savětnici budu.

Buduć pako presvetli g. banski naměstnik u ovoj svojoj časti zakonitim putom po članku naime 18. 1848. ustanovljen, a veliki člankom 8. izaslani odbor njemu za opravljanje děläh kraljevinah ovih pridružen u svojem poslovanju neobstoji, i inače od Banskog ovog većä radi opreděljene sebi svrhe različan jest, dakle presvětlog banskog naměstnika u upravljenju domovine naše poslovah postupanje od Banskog ovog većä ograničiti se nemože; zato u rěšenju predmetah u Banskome veću pod njegovim predsjedničtvom, njegova volja i hotenje, radi prenaznačenog svog prama preuzvišenom g. banu zakonitog odnošenja, i u istim slučaju protivnog u većanju većine savětnikah mnenja, što bez štete ili uvrěde skupnog savětovanja biti može, za zaključak smatrati se ima.

O svih u pretresivanje ovog većä banskog dolazećih predmetah, dotični zaključak izraditi će se od onog odsěka načelnika ili savětnika, na kojeg predmet takov proteže se, za da se za tim zaključku shodni slog odpisa po perovodji izraditi može.

Drugi predmeti, kojih riešenje uprav Banskome veću nepripada, pretresivat ćedu se u dotičnih svojih odsěkah.

Ako kojeg predmeta opazno i zrělie smatranje načelnika potrebno vidi se, takovog on jednome izmedju svojih savětnikah izručiti hoće, koi, dočim predmeta pročítäo i dobro raszudio jest, u bližnjem veću odsěka, sa svojim mnenjem, radi daljnjeg pretrěsivanja predložio⁶⁰ bude.

Kod pretresivanja manjših, tako nazvatih tekućih posalah, upliv savětnikah slišajućih odsěkah nije potrebiti, nego ovakove načelnik sam riešiti može; samo u drugih važniih poslovah savětnici s načelnici viećaju.

Svaki uslěd zaključka sastavljeni slog odpisa, odluke itd. od dotičnog načelnika odsěka previděti i ako potrebno jest, bez ipak da se zaključak oprověrgne, popraviti ili preinačiti, te za tim s imenom načelnika i dodatkom riečce »vidio« potvèrditi se mora.

U predmetih, koji u gore pomenutom Banskome veću, kano i svih onih, koji u dotičnom odsěku riešeni biahu, te radi svoje važnosti takojer odobrenje presvětlog g. banskog naměstnika potrebovali bi, presvetli g. banski naměstnik to sa riečom »Odobravam« i primetnutjem podpisa svoga priznati izvolio bude.

U ostalom, buduć u privrěmenom uredjenju Banskog većä, za svake i pojedine stranke njegovog dělovanja, izradjenje obširne osnove suvišno bilo bi, u občem razporedjenju děläh medju pridružene ili podčinjene sebi osobe bistroumnim uredbam dotičnih načelnikah pověruje se.

⁶⁰ Tj. predložio.

O Odsěku unutarnjih poslova.

Odsěka nutarnjih poslova, koi ravno i neposrědno nastojanje i promicanje domaće državne svrhe za glavnu svoju zadaću ima, te zato najprostranii dio u upravljanju javnih poslova zauzimplje, jasno prama drugim odsěkom ograničenje veoma teško jest; nu medjutim, dočim izkustvo u pogledu daljeg uznošenja u dělovanju Banskog vęća razvetjenje podělilo bude, slědeći predmeti u krug njegovog poslovanja spadajući, naznačuju se:

a) političko upravljanje svih žup(aniah) i gradova Hrvatske i Slav(onie), kao i primorja hrva(tskog),

b) svi takojer drugi predmeti javno-politički,

c) predmeti policie, radi obće sigurnosti i reda, u kojem pogledu po banskome vęću pod 12^a listop.(ada) l.(eta) t.(ekučeg) br. 437 obširniah osnova izradjena biaše,

d) predmeti u pogledu policie zdravja u obćem, a osobito pako radi vrhovnog upravljanja ureda zdravja u hrvatskom primorju, lazareta ondašnjeg s. Franje u Martinšćici, kano i svih drugih javnih zavoda zdravja u Hrvatskoj i Slavonii, na koliko najme njihovo upravljanje simo pripadalo te rěšenje dotičnih predmeta u sporazumljenju pralěčnika zahtěvalo se bi.

Od Odsěka pravosudja.

Ovomu Odsěku opreděliti ćedu se svi oni predmeti, koji u pogledu vrhovnog nadzorničtva radi strogog kod pojedinih sudbenih vlastih rukovodjenja i ovršenja prava amo podněli bi se.

U njegovo podruće daklem spadaju:

a) sve prošnje ili tegobe pojedinih osoba ili vlastih u obziru parnicah tako gradjanskih, zaglavnih, kano mēnbenih, natečajnih itd.

b) predmeti radi desetine itd.

c) sva obična izvestja radi utamničenih, periodički popisi parnicah itd.

d) svi drugi pravosudbeni predmeti uprav takovi.

O Odsěku svetjenstva i prosvěte.

Na Odsěk ov, komu podupiranje svih duhovnog izobraženja sředstvah i to u najobširniem vęroizpovedanja temelju slobodnosti, kano i gojenje nauka te obćeg izobraženja puka pripada, opreděljuju se: svi predmeti

a) u pogledu vęrozakonah u obćem i njihovih svetjenikah,

b) o cęrkvah, samostanah i njihovih žiteljah,

c) svi predmeti književni, i

d) o ućionah, odgojenju mladeži, te svih javnih zavoda nauka.

O Odsěku financialnom.

U područje Odsěka ovoga, koi svim drugim granam dърžavnog upraviteljstva za stalnost njihovu potrěbna novčana srědstva pribaviti i tako u poslenosti uzdržati ima, spadaju svi predmeti u pogledu nastojanja

- a) dърžavnih blagajnih ili drugih javnih pěneznica,
- b) dankah i porezah,
- c) dърžavnih rudah,
- d) tridesetnicah i solarah,
- e) predmeti od daćah cestovine, prevoza ili mostovine,
- f) predmeti u pogledu vrhovnog upravljanja poštah, kano u obćem i obćenja,
- g) predmeti u pogledu trgovine i brodarstva,
- h) predmeti o upravljanju komorskih dobarah.

O Odsěku bojnomo.

Na koliko se poslovi, u područje ovog Odsěka spadajući iz dosadašnjeg prama drugim hrvat(sko)-slav(onskim) vrhovnim vojnim vlastima, u odsudju preuzv(išenog) g. bana ponešto ograničenog nu u ratno ovo doba ipak mnogostranog i važnog položaja njegovog naznaćiti mogu, slědeći predmeti u krug njegovog dělovanja spadali budu.

- a) svi predmeti kano izvěstja, nalogi itd. koji od vrhovnog zapovědništva vojske u Hrvatskoj ili Slavonii na Bansko vęće stižu,
- b) svi drugi predmeti vojni uprav takovi,
- c) predmeti radi uzdržanja obće sigurnosti, na koliko k tomu posrědništvo vojske potrěbno bilo bi; nadalje u sporazumljenju dotićnih odsěkah, predmeti u pogledu:
 - d) narodne straže,
 - e) vojnog podignutja /:insurekcie banderie:/
 - f) hrane i nastanjenja vojska i
 - g) predmeti radi popisivanja ili novakovanja.

Ovi glavni obrisi razporedjenja poslova u pogledu odsěkah, do zakonitog upraviteljstva hrvat(sko)-slavon(skog) utemeljenja, kako scěnim, svrhi svojoj odgovarali budu, buduć samo privremenim naćinom radi toćnieg rěšenja poslova naznaćeni, niti ikako u priměr popećiteljstva ili druge koje spodobne vrhovne vlade razporediti se mogli jesu, a i inaće u slućaju, ako se děla kod Banskog ovog vęće pomnožala budu, shodne dalje uredbe ućiniti se mogu.

Za da se pako svi izvadki predmetah, slogi odlukah itd. toćno u svakom odsěku obaviti mogu, naćelnikom vlast poděliti se ima, da, u sporazumljenju ipak presvętlog banskog naměstnika, shodni broj vęstih perovodjah sebi u pomoć uzmu; a za da se o sviuh osobah koji kod Banskog ovog vęća naměšteni jesu, kano i možebit njihovih nagradah, ukupni imenik i pregled izraditi može, valja, da svaki naćelnik o u svojemu odsěku naměštjenih osobah i njihovih nagradah popis ućiniti te radi daljeg razporedjenja Odsěku unutarnjih poslova priobćiti izvoli.

Sve odpise, odluke ili ikakovog drugog zvanja ili vrsti pisma, koja na javne vlasti ili pojedine osobe od Banskog vjeća odaslata budu, presvjetli gospodin banski namještnik podpisati izvolio bude; nu po izjama u predmetah, kojih rješenje po samih načelnikah bez potrebnog radi njihove narave savjetnikah upliva, preduzelo te odpravljjanje bez uztrpa učiniti bi se moralo, i sam načelnik odpisa ili odluku valjano potpisati može, buduć povjereni načelnikom po preuzvišenom g. Banu takova čast na obće znanje doprinešena jest.

O rukovodstvu.

Buduć, da se poslovi kod Banskog vjeća onako jošte pomnožali nisu, da nastojanje zapisnice, odpravnice i pismohrane različnim pojedinim osobam izručiti bi se moralo, za shodno smatram, da se za sada rukovodstvo pisamah jednoj osobi zaufa, kojoj sljedeća djelovanja pripadala bi:

I^o kao zapisatelja

1° Pisma kroz poštu pojedine ili pojedine posebne osobe sebi predata, imade odmah presvjetlom g. namještniku za razpečatjenje ili previdjenje predložiti.

2° Na takova pisma, kada nje otvorena natrag dobije, kano ne manje na sve druge predmete, koji po presvjetlom g. banskom namještniku u zapisnicu izručili se bi, dan primljenja, na koliko to jur pred izručenjem u zapisnicu učinjeno ne bi bilo, i to na gornji kraj pojedinog predmeta napisati /:na pr. »br. predano«:/ 5 stud. 1848.

3° Za tim priloge, pisma prebrojiti i na predmet zabilježiti, a ako bi izvorni važnii prilogi, kao: zadužni ili mēnbeni listi, ali isti novci pridružena bila, onda ima i to naročito pismeno navesti i novce ali izvorne zadužne ili menbene liste u pisarni pod zatvorom do daljeg odpremljenja zadržati,⁶¹ te takojer to na istom predmetu potvrditi. Ako u predmetu pozvanog priloga ne bi bilo, tog ako je moguće pod rukom čim prie zaiskati, inače na predmetu pomanjkanje naznačiti ima.

4° Pazlivo pročitati predmet, da vidi, kojemu odsjeku polag gori naznačenog rasporedjenja poslova što pripada, te to na odlučenom mjestu predmeta naznačiti, pa za tim sve predmete jedne struke na jedan kup metnuti, koje poslie

5° Sve jednog po jednog u vlastiti njegov tiskani pripravnii zapisnik u ondē naznačene stupce na kratkom no točno upisati, pa dotični broj ne samo na predmet isti, nego i sve njegove priloge u svojim mjestu zabilježiti ima.

6° Tako u svoje stupce upisane predmete dotičnom odsjeku polag broja, u stanovitoj posebnoj knjižici zabilježenog, umah predati, koi ono što je primio, sa podpisom imena svoga potvrdio i knjižicu zapisatelju opet natrag povratio bude.

7° Od 7. do 7. danah upisane u zapisnik predmete u izvadku presv(etlom) g. namještniku izručiti te naznačiti: jest li predmet već rješen, ili se jošte u pretresivanju nalazi.

⁶¹ Tj. zadržati.

8° U zapisniku ovom svaki predmet 2 broja dobiti će, od kojih glavni, t.j. on, koi kroz sve odsěke bez razlike tēko bude, odzgo, a drugi manji, koi za svakog odsěka pojedino voditi se ima, odzdo naznaćio se bude; zato zapisatelj za svaki odsek predmete na posebnom opreděljenom za dotični odsěk zapisnika arku, a ne pomiešano upisao bude.

9° Zapisnika pako u slēdećoj slici pečatiti dati:

<i>Broj tekući.</i>	<i>Dan pisma, njegovog predloženja i broj služb(eni).</i>	<i>Zadržaj pisma.</i>	<i>Kako rešeno.</i>	<i>Broj danog izvěstja.</i>

II° kao odpravnik:

10° Primljene od dotičnih odsěkah sloge imade dobro i pazljivo pročitati te manjke ili pogreške samo gramatikalne i pravopisne sam popraviti, a ostale po perovodji popraviti ili po perovodji, koi takovog sloga učinio jest, popraviti dati, a za tim previdjenog i kako gore naznaćeno biše, potvrđenog sloga kroz pisara prepisati dati.

11° Ostala predmeta, pisma i priloge medjutim do razaslanja njegovog kod sebe u spravi zadržec, prepisana nuz dotični slog sporediti, pogreške popraviti, te tad sve toćno, ćisto i bez falinge prepisano presv(ětlom) g. banskom naměstniku ili po razměru predmeta samom naćelniku dotičnog odsěka za podpis predložiti dati hoće.

12° Podpisane od presv(ětlog) gospodina banskog naměstnika ili naćelnika odsěka predmete natrag prispěvše imade opet pregledati, da li su svi podpisani? njima dotične priloge, ako na takove pozivalo se bi, priklopiti, složiti i poslē zapećatiti, a najposlē dotične broje u poštarski dnevnik upisati i s otim dnevnikom na poštu ili pojedine posebne osobe razaslati, gđe primljena pisma pošte urednik itd. potvrdio i dnevnik takov, natrag predao bude, što sve na istom slogu najme: komu i kada je predato - zapisati se mora.

III° kano pismohranitelja:

13° Pribavit si artiu /:ćitave arke:/ koje za imenik /:kazitelj-index:/ bude upotrěbio, u koje arke se polag a-b-c-de predmete sa njihovim brojima upisuju, za da se s vremenom poslovaħ trag naći može; koji arki na svrhu sunćenog godištja /:u knjigu:/ svezati se imadu, biti će pako kazitelja ovoga slēdeća slika:

<i>Kratki zadržaj predmeta te njegovi brojevi, koji u tećaju pretresivanja pred konaćnim riešenju, prispěli bi.</i>	<i>Broj sveza, pod kojim nalazi se.</i>

14° Dočim se predmet konačno ne rieši imade sva pisma dotična u svezku /:fasciculus:/ držati; i tĕkar onda polag broja redom razporediti, kad se posao jur konačno riešio jest.

15° Ako se je koi predmet već u području vĕća banskog pretresivao pa se u njemu na priašnji broja pozivlje ili drugačie s drugim kojim predmetom u savezu stoji, onda se imadu sva dotična pisma, koja se u pismohrani nalaze, k tomu posljednom najnoviem broju priložiti, a to na posebnoj cedulji zabilježiti i nju u mĕsto izvadjenih pisamah metnuti.

16° Kada pisma iz dotičnog odsĕka natrag prime, imade pojedino dobro pregledati, da li se sva pisma, koja prie priklopljena biahu, povratila jesu? ako ne, mora one broje koji polag gore spomenute cedulje falili bi, odmah natrag zaiskati.

17° Artiu, pera, pečatni vosak i ostale za pisarstvo potrebe pribaviti, radi ĉesa od primljenih za tu svrhu novacah svako 3¹ mĕseca raĉune dati morò bude, a

18° Za da se takovi raĉuni vĕrovatno posvĕdoĉiti mogu, za svaki odsĕk, kano i odpravnice itd. pojedine knjižice urediti, te sebi vrhu izruĉene artie ili druge pisarstvene potrebe posvĕdoĉenje upisati dati mora; a

19° Bez toga imat ĉe na brigi, da se pečata sigurnost, u poslovih vĕra, gđe gđe i potrebita službena skrovnost obdržava.

Buduć pako da presv(etli) g. banske ĉasti namĕstnik mene za ravnitelja zapišnice, odpravnice, i pismohrane naimenovati dostojao jest, dalje potanke uredbe uĉiniti izkratit se nebudem, nu to sĉĕnim, ako se kod opravljanja ovih poslovah neposrĕdno takova osoba ne namĕsti, koja jur u tom pogledu izkustvo imade, zahtĕvani strogi red u rukovodjenju veoma tĕžko u život preizvesti se mogao bude; zato usudjujem se slavnom ovom Banskom vĕću predstaviti da vĕrnog domorodca gospodina Mihajla Novaka, koi kod bivše kr.(aljevske) ugarske pečatnice u mnogogodišnjoj svojoj službi pisara i zakletog dvorskog biljeznika u toj struci znanje i mnogostrano izkustvo pribavio si jest, za zapisatelja, odpravitelja i pismohranara naimenovati te njemu znaĉaju svomu složnu nagradu podĕeliti izvoli.

Za da se pako u rukovodstvu toĉnost, revnost, vernost, gorljivost izvesti a i za pisma neobhodno potrebna sigurnost pribaviti može, slavno Bansko vĕće molim, da za tu svrhu u državnoj kući 2 sobe opredĕliti hoće, radi kojih pokućstva svoje vrĕme dalju prošnju podneti ĉast imal budem.

Što se onih predmetah tiĉe, koji su se prie uredjenja odsĕkah Banskog vĕća u pisarnici banskog riešivala, nu na ĉĕlovitost pismohrane Vĕća banskog spadaju, mnijem, da se na koliko to uĉinjeno ne bi bilo, polag gore opisanog naĉina u posebni kazitelj uvedu, te pismohrani Vĕća ovog izruĉe.

Ove naredbe doĉim slavno Bansko vĕće nje odobrilo, ili polag svog mnĕnja potrebne popravke uĉinilo bude, bez odgadjanja u život proizvesti se imaju.

Dalje naloge oĉekivajuć strahopoĉitanjem ostajem sl.(avnog) Ban.(skog) vĕća u Zagrebu 29^a listopada 1848 p.(okoran) sl.(uga) Ivan Daubaĉi v.r. Prĕpisao iz izvora Mijat Novak v.r., Banskog vieća rukovodja.

Prilog 2

*Mijat Novak podnosi Banskom vijeću 16. studenoga 1848.
svoje prijedloge za uređenje poslovanja pisarnice,
prije nastupa na mjesto voditelja pisarnice*

N 561/1848

Prepis

Slavno bansko vęće!

Službeno javljam, da sam u ime Boga nakanio budući tjedan t.j. od 19 o.m. polag najnovie osnove (N 516 od 6. o.) pisarnu ovog sl.(avnog) banskog vęća rukovoditi, i zato urediti molim:

1) da svi predmeti (exhibita) iz rukuh preuzv.(išenog) g.(ospodina) banskoga namęstnika ili druge gospode odsękah članovah prie nego se ręšiti imadu ili nego se odsękom za ręšenje predadu, u pisarnu za upisivanje u glavni zapisnik (protokol) izruęe, koje ću ja zatim u redu dotičnim odsękom bez štentanja čim prie predati imati.

2) da se opet za ręšenjem sva pisma jednom predmetu pripadajuća, doklem isti predmet sa svojim prilogima i svojim od načelnika dotičnog odsęka podpisanim slogom (konceptom) za prepisivanje, prilaganje prilogah i točno pod pečatom odpremanje takojer u pisarnu slav(noga) Bansk(og) vęća iz odsękah predadu (a ne više kod odsękah pišu, pečate i odpremaju), koja zatim preostavša pisma ću odmah (za sad još) svakom odsęku svoja – za dalnje čuvanje natrag pošiljati.

3) da se svi, u odsękih do sad baveći se, i od 19. o(ovog) m(ęseca) samo nepotrebni pisari i početnici u sl.(avnoga) Ban.(skoga) vęća pisarnu premęste, kao što su polag onomad predloženog pregleda gg. suradnikah ovog Ban.(skog) vęća (N. 541) slędeća gospoda:

Hrzić Simo
Petrović Antun

Popović Ilia
Sinković Vladislav

Kvaternik Eug. (od 1.o. N 516) imenovan pisar i
Gunjarić A. | su jedini 2 za sad već u pisarni
početnik | sl.(avnoga) Ban.(nskoga) vęća

U Zagr.(ebu) 16. Stud.(enoga) 1848.

Mijat Novak v.r.

Prilog 3

*Franjo Kukuljević podnosi izvješće,
prihvaćeno na sjednici velikog vijeća od 28. siječnja 1849.,
o mjerama za poboljšanje rada pisarnice*

N 1036/216/1849.

Presvètli Gospodine banski Namèstniče!
Preuzvišeno Bansko veće!

U pogledu zadobljene visoke naloge imadem čest Vašu Presvetlost pokorno iz-
vèstiti

Da u pisarni državnoj za sada nahodiju se sledeće osobe, koje u ukupnoj pi-
sarni rade:

Herzić Simo		s platjom od f 180 na godinu
Župčić Joso		
Perković Antun		s platjom od f 240 na godinu
Šviglin Janko		
Bastašić Neboslav		bez platje
Grivičić Rafael		
Lastović Milan		

Osim pako ovih radi silnih odpravlanjih nahodiu se takoder pisari u
Odsèku bojnom Perkovac Ivan s platjom od f 180
»financie Popović Illia« f 240.

Koliko vreme ovi pisari služiju i kakve sposobnosti imadu dokazuje pregled,
koga pod A podlažem.

Iz gore navedenoga uvidjiva se, da u ukupnoi (:centralnoi:) pisarni sedam
osoba nahodiju se; polag kojih poslovi s velikom štetom napreduju, jerbo

- a) malo jest koj dan, da jedan ali dvojica radi boleslivosti ne bi izostali.
- b) zapisatelj upotrebuje dvojicu, koji njemu pomognu upisivati.
- c) takogjer dvojica potrebita jest koja čita dopise predi nego se na poštu šalju.

Dakle svelikom napetostju se mogu poslovi pismeni obavljati glede zabavih
pod a, b, c navedenih; kojim se jošće pridruži četvrta zabava

- d) da u pomanjkanju imenika (:registra:) u pisarnici kod zapisnika se mora tra-
žiti ako kadi kakav anteact potrebit.

Broj dakle pisarov s vremenom svakako povekšati se bude morao, jer i tako poslovi od dana do dana rastu; ali od oviu, koji sada u pisarni nahodiju se, niti jednoga odпустiti moći; dapače valja pobrinitise, da se i u ovom stanju pisarna oblagša; odi česa kasnije.

Sada samo se radi o tome, jeli pravo da pisari bezplatno služiju?

Moje pokorno mnenje jest, da se onim koji platje nemaju, po glavi fl5 na mesec dadu; jer kada perovodje svi jesu platjeni, kad u istoj pisarni nekoliko njih jest plaćeno, po sve pravo bi bilo, da se i ovi naknade, jere onda i vekšu marlivost od ovih očekivati dapače zahtevati moći.

Duša dicasterialnoga upravljanja jest imenik (:registrum:) - ov imenik polag zaključka visokog Banskog većja bi morao za sve odsèke obćenit biti, kao jest i zapisnik (:protocoll:) – ali ovo u život se proizvesti za sada nemože. Kajti perovo: nema mesta za občinsku pismohrannu, i djelovanje imeničarov (:registratorov:) – a drugo nema ni zadovolne osobe; a imenika valja po sve da odsèki imadu, a osobito pako odsèk unutarni poslova, ako u protuslovja propasti neće; radi toga jesam toga pokornog mnenja.

Da budući svaki odsèk i tako za sebe radi, niti collegialno postupanje sviu odsèkov mesto imade; svaki posebni odsek bez odvlake, a imenito pako nutarnji imenik upelja.

Neka pripada gospodi načelnikom, da vsaki u svome odsèku odredi osobu, koja u odsèku imenik sučinila bude. Što se tiče unutarnjega odsèka, kadi i tako Eugen Kvaternik kao naimenovat pomoćnik zapisatelja nahodi se, ov odmah ovoga posla poprimiti se može; i kada s ovakovim gotov bude, sopet zapisatelju pomoći bude mogal.

Načinom ovakovim pisarna ne bude zabavljena s potraživanjim od anteactih koje do sada više urah na dan jest uzelo.

Predi nego zaključim ovo izvestje, pokorno napomenuti moram, da se upazilo, da svaka vlast baš ne pobrini se točno odgovarati nalogam, koje od Banskoga većja dobivaju, i zato ovakove više puta morati i napomenuti; ali da to redovito i s uspjehom se može činiti, bi valjalo, da po svih odsèkih se upelja takov nazvat scontar, kakovoga si takojer upelao odsèk unutarnji polag slike pod B.

Vaše Prèsvetlosti

Za oblagšati zapisatelja Miata Novaka, ravnitel pisarne bi morao sva pisma primiti, koja na Bansko većje dolaze, ova pročitati i na svakom bilježiti, na kakav odsèk spadaju; – ravnitel imao bi na red u centralni pisarni paziti i bditi da vsaki svoju dužnost radi; a načelnik svakoga odsèka bdit bude na red u svojoj pisarni.

Sluga pokorni
Franjo Kukuljević
Pisarne Ravnitel

Summary

REGISTRY AND RECORD-KEEPING SYSTEM OF THE BAN'S COUNCIL (1848-1850)

Paper analyses development of the Registry and record keeping system of the Ban's Council, during the period 1848-1850, when the Council existed, having a role of independent, although temporary, government of Croatia and Slavonia.

Council introduced many novelties in the field of record-keeping in Croatia and Slavonia. It used Croatian language, and introduced, for the first time, Croatian record-keeping terminology, kept journals and indexes, similar to nowadays, and developed plan for signing records, to control their distribution to officials and improve their retrieval. The plan was harmonised with organisational structure of the Council, and, at the same time, was corresponding to the main fields of the Council's work.

In the beginning the system was limited by existing record-keeping practice and know-how of clerks working in traditional feudal counties and their registries till 1848. Novelties were introduced by Ivan Daubači (Joannes Daubachy) who brought knowledge and experience from Hungarian institutions in which he worked till the Revolution 1848. Developing regulation on management and record keeping system of the Ban's Council (*Osnova za upravljanje i rukovodjenje poslovah i pisamah*) he implemented practice from those institutions, adapting it to the needs and role of the new body.

After his flight from the Council, at the beginning of 1849, his place was given to Franjo Kukuljević, who was trying, same as his predecessor, to make a work of the Registry efficient and successful. Both of them had a significant support in Mijat Novak, who was a »manager« of the Registry, in charge for all daily routines.

Daubači's concept of completely centralised control over records, from centralised Registry, was, in the meantime, a little bit changed, under impact of storage restrictions and lack of people in there, although all creators of the system tried to make it function the best way, adapting it to given circumstances.

Key words: *Ban's Council, record keeping system, »Regulation on management and record keeping system« (Osnova za upravljanje i rukovodjenje poslovah i pisamah), Ivan Daubači, Franjo Kukuljević, Mijat Novak*